

ViPU Viden

om psykiatri og udviklingshæmning

TEMA

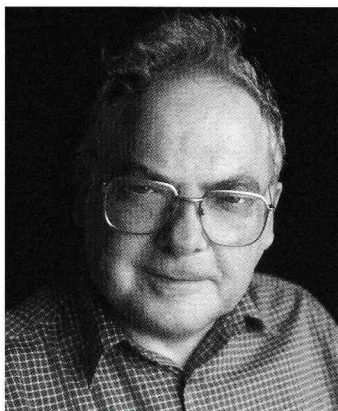
Religiøsitet

Barn Jesus i en Krybbe laae,
Skjøndt Himlen var hans Eie;
Hans Pude her blev Hø og Straa,
Mørkt var det om hans Leie!
Men Stjernen over Huset stod,
Og Oxen kysset' Barnets Fod,
Halleluja, Barn Jesus!

Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

7. årgang · Nr. 4 · 2005

*Kurt Sørensen,
overlæge og leder af
Center for Oligofrenipsykiatri*

Religiøsitet

af Kurt Sørensen

Dette nummer af Vipu Viden er ikke udsprunget af nogen trang til at missionere, selv om dets tema er religion.

Religiøse dimensioner og overvejelser er imidlertid en væsentlig del af menneskets liv. Hvor kommer jeg fra? Hvad sker der, når jeg dør? Hvad er meningen med tilværelsen? Og hvis der er en mening, betyder det, at der er nogen, der har ment noget? Og er der ingen, der har ment noget, er livet da meningsløst?

Den type problemer har menneskeheden spekuleret over, formentlig så længe den har eksisteret. Også for mennesker med udviklingshæmning er den type spørgsmål vigtige, og de kommer som regel op til overfladen, f.eks. i forbindelse med dødsfald blandt de nærmeste.

Ligesom seksualitet, der var tema for sidste nummer af Vipu Viden, er vi ikke meget for at tale om religiøsitet. Også der er vi blufærdige. Måske ved vi heller ikke så meget, og måske kan dette nummer være med til at ændre lidt herpå. Ellers kan vi med vore udviklingshæmmede brugere finde trøst i Jesu ord: "Salige er de fattige i ånden".

Danmark er et land under religiøs og kulturel forandring, og vi har derfor forsøgt at inddrage andre religioner end Kristendommen, og hver enkelt må ud fra sit ståsted vælge, hvad han eller hun finder troværdigt.

Lad os respektere hinandens religiøse opfattelser. Og lad os håbe, at den politiske korrekthed ikke er drevet så vidt, at jeg ikke kan sige "Glædelig jul".

Udgives af

Center for Oligofrenipsykiatri
Skovagervej 2 · 8240 Risskov
Telefon 77 89 29 90
Telefax 77 89 29 99
E-mail: videnscenter@oligo.dk
www.euromind.com
www.oligo.dk

Bladet udkommer 4 gange om året.
Årsabonnement: 150,- kr

Ansvarshavende redaktør

Overlæge Kurt Sørensen

Redaktion

Mette Egelund Olsen
Hanne Engelstoft
Dorte Eifer
Søren Kristoffersen
Fotos: Hanne Engelstoft

Grafik og layout

Søren Kristoffersen
Hanne Engelstoft

Tegninger

Atelier Karavana

Kopiering kun tilladt på institutioner, der har indgået aftale med Copy-Dan, og kun indenfor de i aftalen nævnte rammer.

Tryk

DeFacto AS
ISSN 1399-7475

ViPU Viden påtager sig intet ansvar for manuskripter m.m. som er indsendt uopfordret. Synspunkter, der udtrykkes af gæsteskrivere, interviewede o.l., dækker ikke nødvendigvis bladets holdninger.

Selvbestemmelse, frihed og fornuft.....	4
Juleprædiken: Slip glæden løs!	8
Pilgrimsvandring - fysisk, social og åndelig aktivering gennem vandring.....	10
Tro virker positivt ind på helbredet.....	12
Grænsen mellem tro og sindssyge.....	16
Religiøs overbevisning og vrangforestillinger	18
En skam, en gave eller bare noget man lever med?.....	20
Konfirmation: Den store dag.....	22
Sorgen kan ramme os alle	24
Skærvebo: Et kristent bosted for udviklingshæmmede.....	26
Drømmenes cirkus.....	28
Europæiske indtryk.....	32
Bogomtaler	34

Selvbestemmelse, frihed og fornuft

af Asger Sørensen, mag.art & ph.d., ekstern lektor,
 Institut for ledelse, politik og filosofi, Handelshøjskolen i København

Serviceoven indeholder reglerne for den service, der tilbydes mennesker, der ikke kan tage vare på sig selv, herunder udviklingshæmmede. Den adskiller sig fra Patientloven, der omfatter forhold, der er relevante ved indlæggelser og afgrænsede behandlinger af sygdom, og Psykiatriloven, der specifikt omfatter behandling og pleje af sindssyge. I visse tilfælde vil det være nødvendigt at hjælpe mennesker i ens varetægt mod deres vilje, og i Serviceovens § 109 opregnes de tilfælde, hvor det på det sociale område er tilladeligt at anvende magt og krænke selvbestemmelsesretten.

Spørgsmålet er imidlertid, hvad forholdet er mellem selvbestemmelse og magtanvendelse, om det virkelig er så indlysende, at magtanvendelse altid krænker selvbestemmelsesretten. For at besvare det spørgsmål, må man se lidt nærmere på, hvad selvbestemmelse og magtanvendelse egentlig er, og det giver mig faktisk grund til at hævde, at det forholder sig helt modsat, nemlig at magtanvendelse ikke krænker selvbestemmelsesretten.

Socialministeriets skrifter

I Serviceoven nævnes selvbestemmelse kun i den ovennævnte § 109, altså som en ret, der krænkes af magtanvendelse; hvordan denne ret nærme-

re skal for forstås forklares imidlertid ikke. I Socialministeriets Vejledning om magtanvendelse m.v. fra 2004 redegøres der dog for baggrunden for denne paragraf i Serviceoven. Her fremhæves det, at selvbestemmelsesretten er en selvfølgelig forudsætning for loven, der ikke behøver redegøres nærmere for, i og med at den udtrykker en respekt for den enkeltes integritet, og at den personlige friheds ukrænkelighed er et bærende princip både i den danske Grundlov og i den europæiske Menneskerettighedskonvention.

Stadig gøres der imidlertid ikke meget ud af nærmere at definere eller karakterisere retten til selvbestemmelse eller selvbestemmelse som sådan, og faktisk er der ikke megen hjælp at hente overhovedet på Socialministeriets hjemmeside www.social.dk. I en enkelt publikation har selvbestemmelse dog en særlig fremtrædende position, nemlig i essaysamlingen *Værdier i socialpolitikken* fra 2003, hvor selvbestemmelse sammen med værdighed, retfærdighed, social trykthed, social integration og social bæredygtighed angiveligt udgør de bærende værdier for dansk socialpolitik. Kun en enkelt af bidragerne tager sig dog tid til at definere lidt nærmere, hvad selvbestemmelse kunne være, nemlig lektor Mette Harlev.

Selvstyre og autonomi

Autonomi betyder if. Harlev selvstyre eller selvbestemmelsesret. Inddragelsen af udtrykket 'selvstyre' bringer dog ikke meget filosofisk lys over sagen, for det er typisk et politisk begreb, der bruges i forbindelse med udelegering af magten fra den centrale styringsenhed, som fx når man taler om selvstyre på Grønland eller i Palæstina. Hvis selvbestemmelse er selvstyre, så betyder det altså ikke frigørelse, frihed eller den fri udfoldelse af sig selv, men snarere det at styre sig selv på ansvarlig vis, at have kontrol over sig selv som en del underordnet en større helhed. Denne forståelse af selvbestemmelse får yderligere vægt, når vi ser nærmere på autonomi, for her kan man som filosof virkelig bidrage med yderligere begrebslig fylde. Autonomi har nemlig været et centralt filosofisk anliggende siden den tyske filosof, Immanuel Kant (1724-1804).

Autonomi betegner selvlovgivning, dvs. det at man i frihed selv vedtager de love, der skal gælde for en selv. At det er love, der skal gælde for en selv, betyder imidlertid, at det skal være noget alment, der skal gælde. Man skal kunne ville, at maksimen for ens egne handlinger var en universel lov, som Kant vælger at udtrykke det. Man er altså fri til at vælge de love, der

skal være gældende, men man er ikke fri til at undlade at vælge love overhovedet. Frihed kræver ansvarlighed, og det er netop ansvarlighed, der udtrykkes ved at stifte love, bestemme objektive behov, idealer og normer, der kan og skal være gældende for en selv og alle andre mennesker. Man kan ikke tillade sig som fornuftsvesen at kræve frihed for sine egne private tilbøjeligheder, men man kan kræve frihed for det almenmenneskelige. Hvis selvbestemmelse er selvstyre og autonomi er det altså ikke den helt fri udfoldelse af egne lyster eller blot at følge tilfældige indfald; selvbestemmelse er fornuftig selvlovgivning og administration af sig selv som menneske i almen forstand.

Værdi og ret

Med Harlevs karakteristik kan vi altså komme lidt nærmere, hvad selvbestemmelse egentlig er. Men i Værdier i socialpolitikken er der netop tale om værdier, ikke om rettigheder, og det ændrer perspektivet. Værdi er traditio-

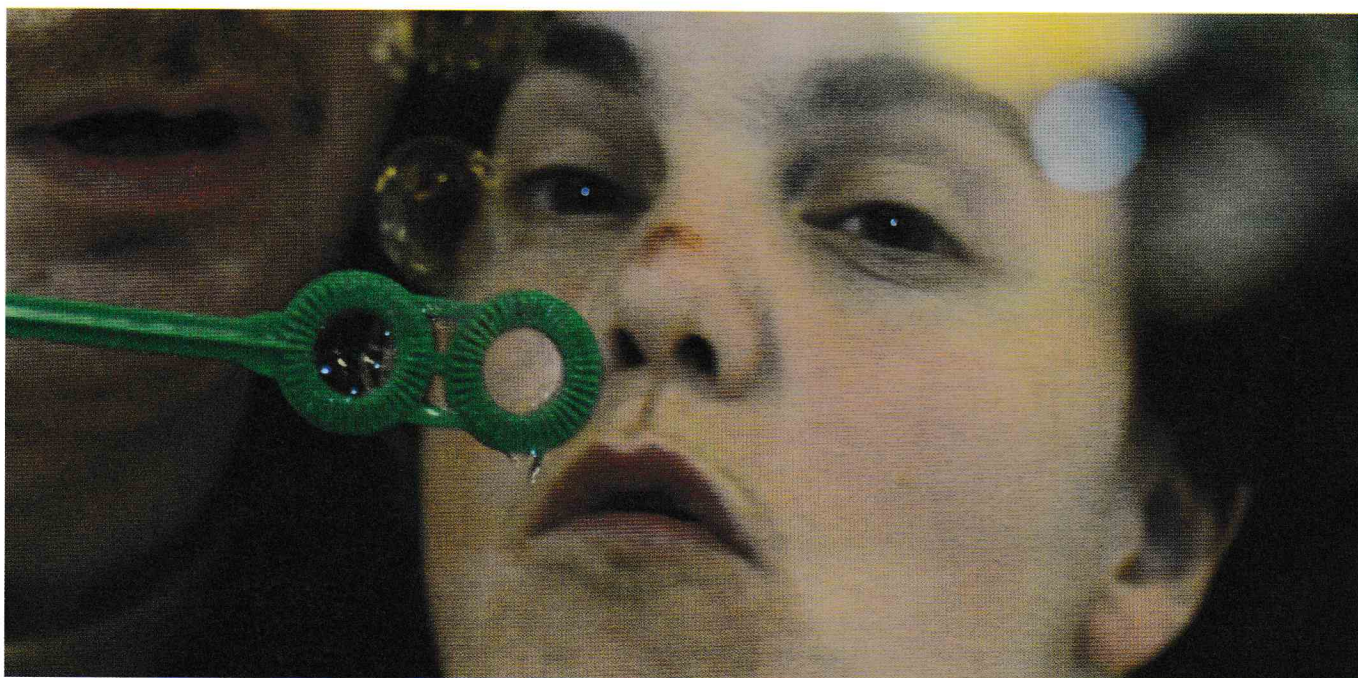
nelt i filosofien almengyldig for mennesker i modsætning til en interesse, der blot har gyldighed for den enkelte, men selvfølgelig skal respekteres i den grad, som man respekterer denne enkelte. Værdi er genstand for stræben, dvs. mål for fornuftige handlinger, men værdi er ikke forpligtende på samme måde som fx pligt eller netop en ret. Når selvbestemmelse betegnes som en værdi, har det andre konsekvenser, end når den forstås som en ret.

En ret er noget, der er mere end blot noget værdifuldt, der bør efterstræbes. En ret hænger uløseligt sammen med menneskets natur, som Gud har givet os den, eller som vi udfolder den selv. Hvis selvbestemmelse imidlertid er en menneskeret i denne stærke betydning, så kan man ikke bare tillade sig at krænke den, og så virker § 109 noget bizar, da den netop opregner lovlige krænkelser af selvbestemmelseretten. Selvbestemmelse i denne sammenhæng må derfor være noget,

der ligger mellem en ret og en værdi, noget der kan krænkes og bør respekteres, men som kan afvejes over for andre moralske og politiske hensyn, herunder andre rettigheder og værdier.

Magtanvendelse og fornuft

Uanset om selvbestemmelse er en værdi eller en ret, så er den udtryk for menneskelig fornuft. Det er altså den menneskelige fornuft, der krænkes i anvendelsen af magt. Magtanvendelse betegner imidlertid ikke en hvilken som helst anvendelse af magt. Magtanvendelse er den anvendelse af magt, der er nødvendig overfor de mennesker, der er i vores varetægt, fordi de ikke kan tage vare på sig selv. I den forstand er magtanvendelse aldrig en krænkelse af selvbestemmelseretten. For det første kan man nemlig sige, at det ikke er en ret, men blot en værdi. For det andet, at hvis det er en ret, så bruges den ikke legitimt - altså med fornuft - i de situationer, hvor magtanvendelse er nødvendig, og

for det tredje, at det slet ikke er den ret, der bruges, fordi den ret forudsætter, at der handles med fornuft, og det er netop ikke tilfældet, når magtanvendelse er nødvendig.

En magtanvendelse er ikke et overgreb, men netop en fornuftig indgriben over for ufornuftig opførsel. Den handling, der gribes ind overfor kan derfor bedre karakteriseres som en selvudfoldelse af begær og lyst, og en sådan handling har man ikke ret til ud fra ovenstående forståelse af selvbestemmelse som selvstyre og autonomi. Magtanvendelsen krænker ikke en ret, man har som fornuftvæsen, men forhindrer tværtimod en ufornuftig udfoldelse af selvets ukontrollerede drifter. Magtudfoldelse sker i de tilfælde, hvor man ikke kan styre sig selv, ikke er herre over sig selv, er ude af sig selv og i sine følelsers vold.

Magtanvendelse er altså en hjælp til selvbestemmelse, ikke en krænkelse af den.

Krænkelse og frihed

Men hvad er det så, der krænkes; for der er ingen tvivl om, at magtanvendelse er tvang overfor en, der stritter imod og helst vil være denne indgriben foruden. Man kunne betragte den krænkede som en person, men en person er som regel et tilregneligt retssubjekt, og den krænkede er netop karakteriseret ved ikke at være tilregnelig. Man krænker tydeligvis med magtens tvang en fri udfoldelse af en eller anden type. I Kants forståelse af frihed, så hænger friheden uløseligt sammen med fornuft og autonomi. Der er imidlertid også en anden klassisk forståelse af frihed, nemlig som en frigørelse af det undertrykte begær, frigørelsen af de snævre bånd, som

moralisme, småtskårenhed og bedrevidenhed lægger på den menneskelige adfærd, en frihed til at lægge kulturens byrde fra sig, komme hinsides civilisations krav og være spontan, føle sine umiddelbare indskydelser og blot gøre hvad man har lyst til.

Lysten til at efterstræbe genstande for at tilfredsstille ens eget subjektive begær betragtes ofte som givet med den natur, mennesket har til fælles med andre levende væsener. Mennesket er i sin natur et driftsvæsen, der mekanisk søger at få tilfredsstillet sit begær og bruger sin fornuft som rationalitet til at gøre dette på den mest effektive måde. Mennesket er en doven egoist udstyret med en rationalitet, der bruges privat på markedet for at rage så meget til sig som muligt. If. den engelske filosof Thomas Hobbes (1588-1679) adlyder sådanne væsener imid-

lertid kun én lov, jungleloven, men med deres kalkulerende rationalitet kan de indse, at de ville leve længere og bedre, hvis der var fred. Det er imidlertid kun muligt, hvis de hver for sig afgiver en del af deres personlige suverænitet til en suveræn, der så har den absolutte magt over alle sine undersåtter, og det er for Hobbes forklaringen på regeringsmagtens rationelle legitimitet.

Med disse begreber kan vi bedre forstå, hvad det er, der krænkes i magtanvendelsen, nemlig selvets egen lyst til at være sig selv, udfolde sig selv som blot sig selv, og blot fordi det selv vil det, ikke pga. noget andet. Det er suveræniteten, selvet, selvets vilje, der krænkes, ikke selvbestemmelsesretten, hvis selvbestemmelse er selvstyre og autonomi. Modsat Hobbes betragter mange suveræniteten som evig, uafgivelig og udelelig, dvs. at enhver har sin personlige og umistelige suverænitet, som netop kan krænkes og give anled-

ning til konflikt. Vi er i det lys alle suveræne, men det betyder ikke, at man har ret til sin suverænitet på samme måde som til autonomi. Suveræniteten står over loven som lovens kilde, dvs. det er den suveræne anerkendelse af loven, der giver den gyldighed. Autonomi har man ret til som fornuftsvæsen, suverænitet har man blot, punktum. Suverænitet er magt, men magt er ikke ret.

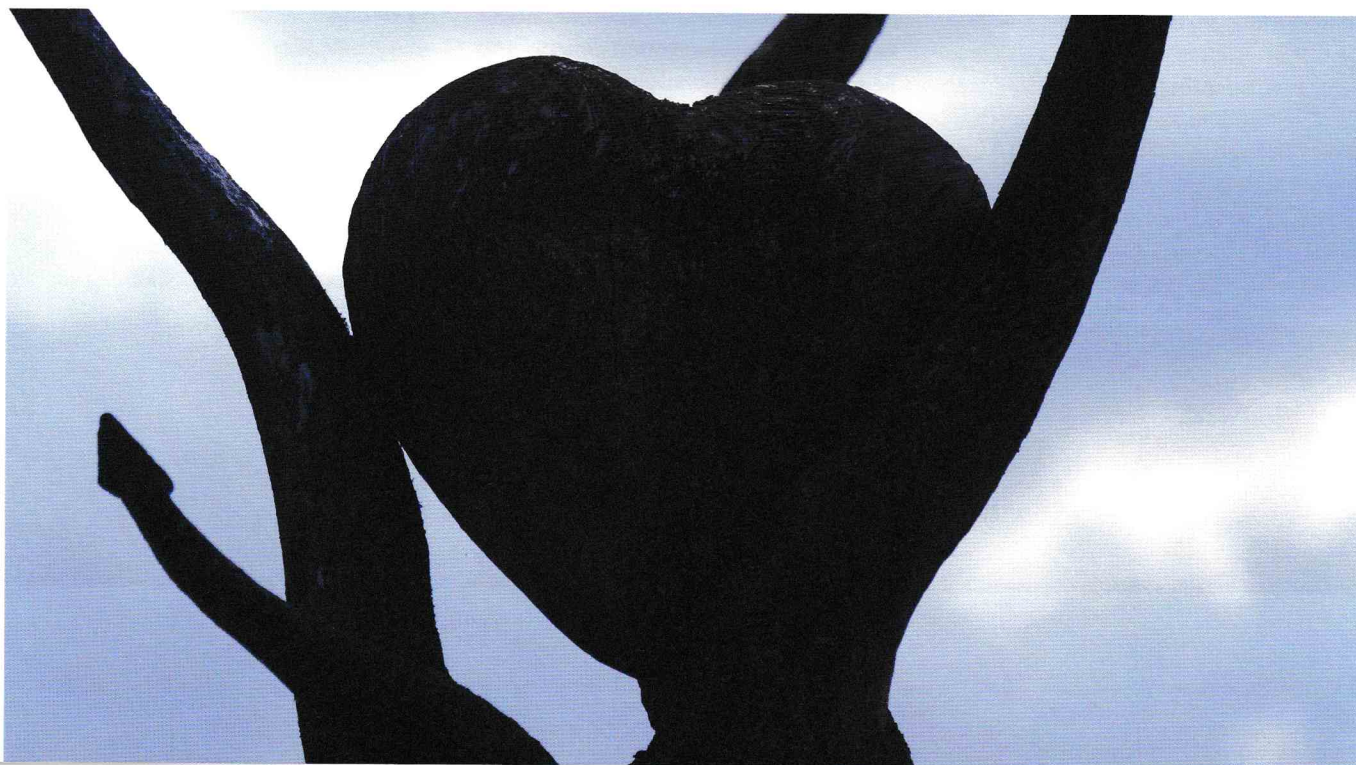
Logikken i §109

Man kan altså konkludere, at det ikke er selvbestemmelse, der krænkes ved magtanvendelse, men suverænitet. Men hvorfor har man så udformet § 109, som det er sket? Det kunne selvfølgelig være ubetænksomhed, men man kan godt rekonstruere en argumentation, der giver god grund til at skrive, som man har gjort. Man kan således sige, at Serviceloven som helhed går ud fra, at vi som fornuftige mennesker har pligt til at hjælpe ufornuftige men-

nesker, og at det betyder, at vi må gribe ind over for ufornuftige handlinger. Samtidigt ved vi godt, at vi som virkelige mennesker ikke blot er fornuftige. Vores indgreb kan derfor blive til ufornuftige overgreb på de ufornuftige i vores varetægt. For at undgå dette tilskrives de ufornuftige derfor en ret, som de egentlig ikke har ret til, den ret til selvbestemmelse, som kun de fornuftige har.

Det giver de ufornuftige en bedre retsstatus og dermed en bedre beskyttelse, end de ville få, hvis de blot var anerkendte som suveræne væsener. § 109 er således uklar, men det er der god grund til.

Artiklen er udarbejdet i forlængelse af Asger Sørensens oplæg på "Nordisk symposium om selvbestemmelse for mennesker med udviklingshæmning". Du kan læse tekster og høre uddrag fra de andre oplægsholdere på vores hjemmeside. Adressen er www.oligo.dk

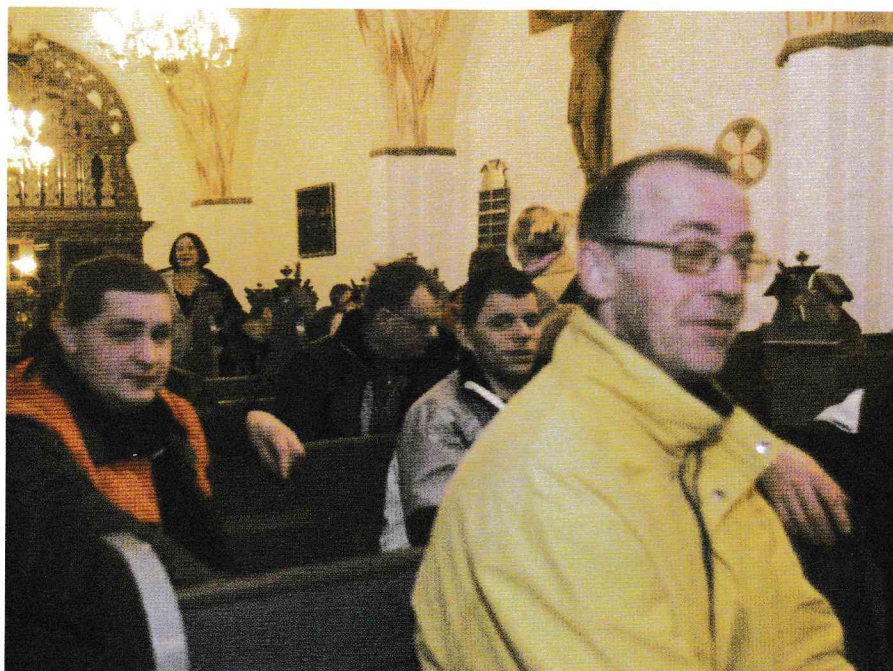

Juleprædiken

Slip glæden løs!

af Helge Qvist Frandsen,
Marie Magdalene præstegård.

”Ja, nu kommer jo din travle tid”, siger folk venligt og opmuntrende, når de møder mig her ind under jul. Og det er jo da rigtigt, at juletiden er en travl tid for præsten, men vi er jo ikke en del af julepynten, der efter jul bliver pakket ned sammen med det øvrige julestads for at blive gemt til næste jul. Der er nok at se til for præsten hele året og hele døgnet rundt, men det er da rigtigt, at vi er meget synlige her ved juletid. Folk strømmer til kirke 1. søndag i advent, når det første lys på adventskransen bliver tændt, og børnene synger julen ind. Og når vi kommer ud af kirken kan vi glæde os over det store juletræ på pladsen mellem kirken og præstegården, som vi altid henter i skoven dagen før første adventssøndag. Vi holder juletale på plejehjem og i sognets foreninger. Der er mange, der

sidder og venter på et julebesøg. Vi holder julekoncerter og julegudstjenester for skolerne som led i deres juleafslutning. Og så er der jo juleaftens og juledagenes festlige gudstjenester samtidig med, at præster også er mennesker med julefejring sammen med familien.

Der er noget for alle, og det er hvert år en af julens store og umistelige oplevelser, når vi lukker kirkens store og tunge dør op på vid gab for unge og ældre fra Marie Magdalene aktivitetscenter. Mange nyder spadsereturen hen

til kirken. Især hvis der er klingende frost, høj himmel og et let lag rim på tage og træer. Andre bliver kørt i kørestol eller bil, og det er en højst usædvanlig gudstjeneste. Der kan da godt være noget vemodigt ved det, når vi den formiddag ser kirken fyldt af handicappede eller udviklingshæmmede mennesker, men vi glemmer nu hurtigt, at det er en menighed af udviklingshæmmede. Vi lægger først og fremmest mærke til, at det er en usædvanlig glad og hjertelig, medlevende og spontan menighed. ”Goddag

Helge”, lyder det fra folk, som kender mig fra mange år, og som jeg måske ovenikøbet har konfirmeret, da de var i den alder. Og så får jeg et knus, der går ud over den fine nystivede præstekrave, men jeg har da heldigvis som regel en ekstra derhjemme.

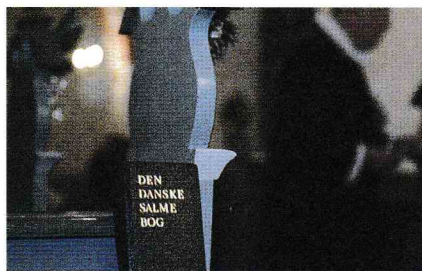
Vi prøver af bedste evne at være stille, mens kirkeklokken ringer julen ind, hvorefter alle - flerstemmigt- synger med på julesalmerne med hvert sit næb. Der er, som digteren siger, en særlig sangbund i stuen for englernes julemusik, men sjældent har juleenglene haft mere lærenemme elever, end når menigheden fra aktivitetscentret istemmer vore dejlige julesalmer. Det kimer nu til julefest, Et barn er født i Bethlehem og Glade jul. Organisten gør et lille ophold mellem versene, men det er langtfra alle, der giver sig tid til det.

Og så hører vi det smukke juleevangelium om det barn, der kom til verden i en stald uden for byen, fordi der ikke var plads på kroen. Det lyder ikke

smukt, men vi kan jo inden vi bliver alt for forargede på Bethlehem's ugæstfrie kroværter spørge, om vi selv har plads til barnet, den handicappede, den syge, den gamle, den fremmede. Vi har jo så travlt - ikke mindst her ind under jul - og vi har så let ved at overse det menneske, der har så hårdt brug for os.

Hvor er det godt, vi må fejre jul igen og høre om den Jesus, der blev født julenat, og som altid havde plads. Han havde hjerte for rig og fattig, rask og syg. Han havde også kærlighed til de fattige i ånden, og hvem af os er ikke det, når det kommer til stykket? Vi vil så gerne være fuldkomne og perfekte, men vi er måske så optaget af jagten på det fuldkomne og det perfekte, så vi glemmer den umiddelbare glæde, tillid og spontanitet, som vi møder hos dem, som vi kalder udviklingshæmmede. Her kan vi lære noget om den juleglæde, som vi ønsker for hinanden, og som ikke er begrænset til nogle uger her i årets mørkeste tid. Glædelig jul!

Terapi

Pilgrimsvandring - fysisk, social og åndelig aktivering gennem vandring

af cand. psych. Line Rosenlund,
Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

I Norge har psykolog Einar Lunga arbejdet med et projekt for unge med indlæringsvanskeligheder og langvarige psykiatriske problemer. Einar Lunga oplever, at fagligheden (den sygeplejefaglige, den psykiatriske eller den psykologiske) ofte står i vejen for arbejdet med disse mennesker, som er så svært belastede. Derfor fik han den idé, at pilgrimsvandring måske kunne give et nyt udgangspunkt for at se på, hvordan man kan hjælpe dem.

Nytænkning i projekt

Demoralisering er karakteristisk for målgruppen. De oplever ingen formål med eller sammenhæng i livet, og der er en fysisk, social og åndelig passivisering.

Tanken er, at pilgrimsvandring rummer et terapeutisk potentiale, fordi den fokuserer på en uudnyttet ressource - nemlig troen i mennesket. Det vil sige, at der er mere i tilværelsen end bare det flade, dagligdags, man ser lige nu. Tro indebærer en tro på sig selv, på håb i livet og på sine relationer. Tro indebærer en oplevelse af sammenhæng i livet, som kan siges at være et af de grundlæggende karakteristika for mennesket. Tro behøver ikke være synonymt med religiøs tro, som kan siges at være et niveau højere og en videreudvikling gennem personlige trosforestillinger og -begreber.

Einar Lunga mener, at religiøs tro kan være farlig, men et menneske uden tro kan være endnu farligere!

Projektets første vandring blev indledt i foråret 2004 med en person, som længe havde været på institution og nu skulle lære at bo for sig selv. Det virkede til at være en håbløs situation. Pilotvandringen havde dog et positivt udfald, og ham, der havde vandret, holdt efterfølgende foredrag om sin pilgrimsvandring. Det var virkelig en sejr for én, som ingen (inklusive ham selv) rigtigt havde regnet med.

Pilgrimsvandring

Pilgrimsrejser er et meget gammelt fænomen, og på vejene til de mest besøgte pilgrimsmål har pilgrimsrejsende en særlig, høj status. Folk hilser og vinker og beundrer vandreren for det, han/hun gør.

Pilgrimsvandring er karakteriseret ved langvarighed, enkelthed og afsondretthed. En vandring varer omkring en måned, og det er en fysisk belastning, idet man vandrer omkring 25 km. om dagen. Under vandringen bærer den enkelte selv al sin oppakning i en rygsæk, og man må derfor begrænse sig til det nødvendige. Undervejs sker overnatning i klostre og herberger, som er gratis for pilgrimme. Mad serveres også gratis, og det er op til den enkelte, hvor meget han/hun vil donere til gengæld.

Pilgrimsvandringen indebærer en afsondretthed fra det moderne. Man kommer bort fra radio, fjernsyn og computere, status og den sædvanlige gænge. Målet er det ensomme, sociale, stille og langsomme.

Identitetsforandring

Pilgrimsvandringen flytter én bort fra det sædvanlige. Der er tilmed mulighed for at flytte sig bort fra sin sædvanlige identitet. Man møder mennesker, som er helt anderledes, og som ikke ved noget om én og kender ens baggrund. Vandreren får dermed chancen for at prøve at være noget nyt.

Efter ca. en uges vandring har man glemt dagligdagen, og for eksempel er nyhederne ikke længere interessante. Man kan ikke gennemføre en pilgrimsvandring og vende tilbage uden at være forandret.

Som nævnt har pilgrimmene en høj status og bliver beundret for det, de gør. Dermed ser pilgrimsvandrerne nye sider hos sig selv og bliver beriget af de nye, positive aspekter. Når man bruger pilgrimsvandring som terapi, kan denne oplevelse blive skelsættende for mennesker, der har mistet penge, status og tro.

Rehabiliteringsprojektet

Det grundlæggende formål for projektet omkring pilgrimsvandring er at

komme væk fra identiteten som offer og den medfølgende passivisering og lære at mobilisere ressourcer. Gennem pilgrimsvandringen får man en ny rolle i sit liv: man bliver hovedperson. Man går for sig selv, og det er ens egen vandring.

Vandringen skal lede til en gradvis forbedring af funktionerne. Man går skridt for skridt, og mennesket bliver gradvist forbedret. Den narrative tankegang bliver aktuel i denne forbindelse, fordi vandringen giver anledning til at fortælle sit liv - for sig selv og for andre. I denne livsfortælling bliver det troen (forståelsen af sammenhæng), der sammenfatter historien.

Salutogenese

Begrebet salutogenese (i modsætning til patogenese) er aktuelt i projektet. Den amerikansk-israelske sundhedsso- ciolog, Aaron Antonovsky introducere- de begrebet salutogenese (saluto = sundhed), som betyder årsager til sundhed. At søge efter årsager til sundhed indebærer en forandring af fokus, roller, relationer og identitet. Målet er, at personen skal blive jæg- styret og være medvidende om sine egne talenter, muligheder, motivation, håb, drømme, venskab, relationer og ansvar. Kernen i salutogenese er en forståelse af sammenhæng, hvor jeg forstår den situation, jeg er i. Det indebærer et skift i fokus bort fra symptomer og patologi mod ressour- cer, sundhedsfremmende faktorer og modstandskraft.

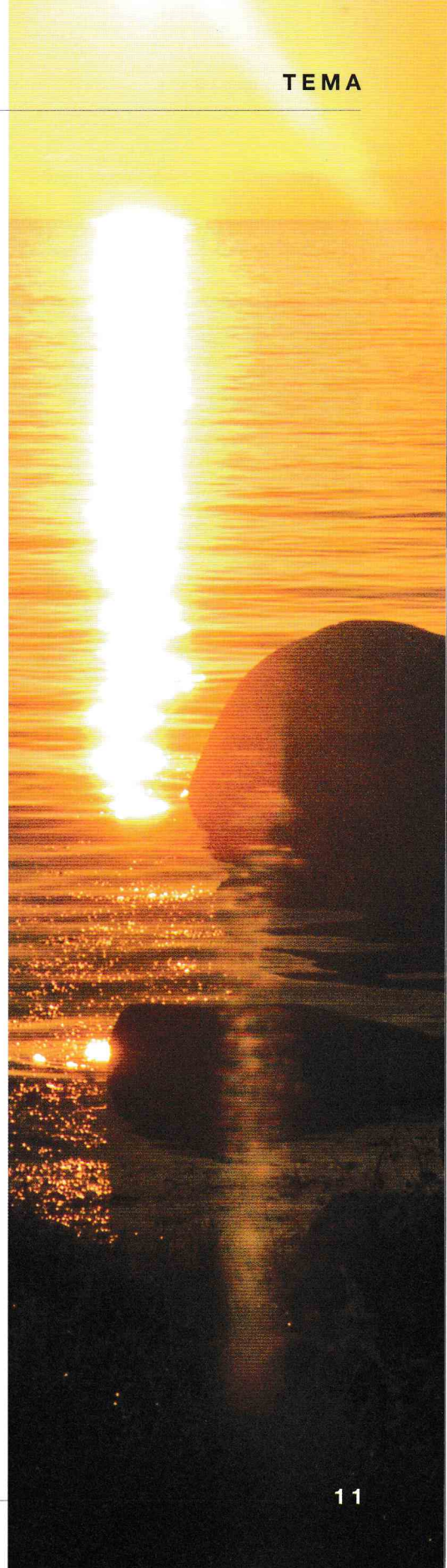
For visse klienter bliver dette et ven- depunkt. De oplever en tro på egne evner, og at de mestrer tilværelsen. Man finder noget, man synes, er vig-

tigt og fylder verden med det positive. Vel at mærke verdener der hidtil er blevet fyldt af og defineret gennem det negative.

Individet først

Den menneskeforståelse, som kommer til udtryk i pilgrimsvandringsprojektet, kan også komme til udtryk til hverdag hjemme i Norge eller i Danmark for den sags skyld. Det er vigtigt at undgå at indfange mennesker i diagnoser og i stedet se dem som unikke individer. Når vi møder en klient, skal vi hellere gøre dette menneske helt ved at se ham eller hende som noget enestående - som en juvel. Einar Lunga er fortaler for, at vi lærer at bruge åndelige res- sourcer som bøn og meditation for løse problemer. Vi må engagere os i den enkelte for at kunne hjælpe, og tro hænger nært sammen med entusiasme, positivt livssyn, ligeværd og den enkeltes udgangspunkt i egne ressour- cer.

Også almindelige udviklingshæmmede Einar Lungas rehabiliteringsprojekt drejer sig om mennesker med forskel- lige funktionsnedsættelser, som har været i psykiatrisk behandling gennem mange år. Det kunne imidlertid også være spændende at arbejde på denne måde med mennesker med udviklings- hæmning, som ikke har psykiske lidelser. Det fantastiske ved pilgrims- vandringen er de rolleskift eller identi- tetsændringer, den muliggør. Disse rolleskift - i både andres og dermed egne øjne - kunne skabe mulighed for udvikling hos mange mennesker med udviklingshæmning, som er vant til at være afhængig af omgivelserne og offer for omstændighederne.

Myter giver svar på livets store spørgsmål

Tro virker positivt ind på helbredet

De lever længere. De kommer sig hurtigere over en depression. De har mindre angst, færre psykoser. De har troen i behold og meningen med livet. Fakta vil, at religiøsitet har en positiv indflydelse på helbredet. 1200 amerikanske undersøgelser slår det fast. Nye danske undersøgelser underbygger det.

af journalist Mette Egelund Olsen,
Videnscenter for
Psykiatri og Udviklingshæmning

Det er bare så svært at fatte. Og det er netop troen, det handler om. 2-4 procent er ateister, 24 procent tror på en personlig Gud og resten: De opfatter sig selv som troende. De ved bare ikke på hvad.

Skal udviklingshæmmede ikke have muligheden for at være del af det religiøse fællesskab? Der hvor de finder sig en plads. På trods af alt. I myterne. I ritualerne. I fortællingerne der kan rumme livets store spørgsmål. Hvem er jeg?

Forskeren og religionspsykologen

Peter la Cour taler for at gøre plads for de udviklingshæmmede i den religiøse verden. Uden at missionere. Og uden at sætte lighedstegn mellem religiøsitet og folkekirke.

”Et aktivt trosliv fører vaner og attituder med sig, der medfører, at man lever længere og har det bedre, mens man lever. Troen har en beskyttende og befordrende effekt, som giver optimisme og gør, at det mentale helbred er bedre, netværket er bedre i og med, at folk kommer i religiøse fællesskaber og levevisen - sundheden - er

bedre. Der er blandt andet mindre røg og alkohol," forklarer Peter la Cour og slår fast, at folk med store netværk har det bare bedre end folk med mindre netværk. Når det kommer til udviklingshæmmede mennesker og deres tro, sætter han lighedstegn mellem dem og børns religiøse forestillinger.

"Børns forestillinger er meget knyttet til billeder, ritualer og hvis der er tanker, er de knyttet til konkrete ting som fx en død fugl - altså død som man møder det i hverdagen. Og så er der et vist element af ønskeopfyldelse involveret. Dét at tro på julemanden. Det at man beder til Gud med den hensigt at få sit ønske opfyldt."

Han mener, at man skal give de udviklingshæmmede masser af myter, fx fortællingen om Noahs ark. Man skal også sortere i myterne for dem. Måske vise dem, at julemanden ikke eksisterer, men at det er noget andet, der er på færde.

Mening og ikke mening

For mange mennesker bliver religionen mest synlig, når de er presset. Så melder spørgsmålene sig om mening og ikke mening.

"Religiøse myter og ritualer har en meget strukturerende effekt på det ubevidste sind. Når man står overfor sygdom, død og uretfærdighed, kan der dukke billeder, strukturer og ord op fra myterne, som på en eller anden måde ordner oplevelserne. Om ikke andet så får man at vide, at man ikke er den eneste i hele verden, der har oplevet dette. Religiøse myter er i sig selv bygget op omkring en grusom krise. En katastrofe hvor alt går til grunde. Og så sker der en forvandling. Og man lever så videre på den anden

side," siger Peter la Cour og pointerer, at myterne - og det er ikke kun de kristne myter - om altings forvandling og undergang og det nye, der opstår derfra, er vigtige for både børn og voksne mennesker i krise. Der er håb om forvandling ligegyldigt, hvor galt det ser ud.

"Jeg kunne forestille mig, at det er noget af det, man vælger fra, når det drejer sig om udviklingshæmmede mennesker, fordi det er for svært eller fordi pædagogerne måske mener, det er utidig missioneren. Men det er forkert at tro, at man stiller folk fri ved ikke at tilbyde dem noget. Man gør dem kun fattige. De har ikke noget at vælge imellem," forklarer Peter la Cour. Ifølge ham er små børn også meget filosofiske. Det samme finder han hos sin 8-årige nevø, der har Downs syndrom.

"Han spekulerer meget over, hvad det vil sige at være et menneske, fordi han selvfølgelig føler sig anderledes og tænker på, om han nu også er et menneske. Han kan jo se, han ikke fungerer lige som andre. Selv om han er dårlig til at formulere sig, så kan man høre spekulationerne," fortæller Peter la Cour.

Han oplever, at små børn spørger om store ting som, hvem er Guds far og mor? Hvor kommer jeg fra? Hvordan ender det? Og her slutter det ikke bare med den døde fugl. Han tror, det samme gælder for en del af de udviklingshæmmede. Spørgsmålene er der, og de kræver at få de myter, der hører til.

"Det er meget vigtigt at fortælle mange historier og hjælpe folk til at tage nogle valg. Omkring religion er det også meget vigtigt, at pædagogerne signalerer, at de har respekt for bar-

nets eller det udviklingshæmmede menneskes religiøse verdensbillede om det så er islamisk eller kristent. Det der er i vejen med det religiøse i Danmark er, at man lader som om, det kun er en del af livet for nogen. Men det er en del af livet for alle. Det er ikke alle, der taler lige meget om det, og nogle vælger det fra, men man skal gå ud fra, at det religiøse er en naturlig del af livet fuldstændig som fx det seksuelle. Der er nogen, der vælger det fra, men man skal ikke tro, at det er nogle særlinge, der vælger det til. Det starter med at være der."

"Nogle psykotiske er meget optaget af godt og ondt, Gud og djævelen.

Intensiteten af oplevelserne er tit meget kraftig. Religiøse- og meningsspørgsmål står direkte igennem. For nogle skizofrene er det tydeligt, at kampen mellem det gode og onde står som noget meget centralt. Også der gør man stor gavn ved at give dem sprog og billeder til at formulere den kamp i. Så de dels igen får at vide, at de ikke er alene med de tanker," siger Peter la Cour.

For deprimerede mennesker er de åndelige værdier væk. Meningen med livet er taget ud. Så det at de genfinder en religiøs værdi, er noget af dét, der har positiv effekt på depression. Det er selvfølgelig fordi, de har optimismen på bunden eller nogen minder dem om den. De har et bedre netværk. Der kommer besøgende. Der kommer en præst en gang om ugen og fortæller, at der er lys på den anden side af tunnelen.

"Religionen er ikke en pille. Men statistisk hænger det sådan sammen, at religiøs aktivitet medfører en bedre bedring. Man kommer sig hurtigere," forklarer han.

Peter la Cour taler meget ud fra amerikanske undersøgelses resultater. Og der har været kritiske røster om, at amerikansk religiøsitet er så speciel i forhold til dansk, at vi ikke kan overføre det til Danmark. Men i sommer kom en dansk undersøgelse over kirkegang i Glostrup, der viste de samme ting som de amerikanske. Dog er kirkegangen i Glostrup mindre end i USA, men effekten er den samme.

Religiøsitet er en ressource

Psykiatrien har ifølge Peter la Cour traditionelt været religionsmodstandere igennem mange generationer. Men religiøsitet skal ikke nedgøres eller nærmest opføres på listen over symptomer på psykisk sygdom.

”Det er forkert. Religiøsitet er en ressource og ikke et symptom. De kan have ret, i at tros livet under psykiatriske lidelser kan være meget specielt, men de må anerkende, at det har en ganske særlig betydning for flere psykotiske. Symbolerne skal tages meget alvorligt. Hvis man som psykiater negligerer forestillinger, opfører man sig som under inkquisitionen. De dømmer i stedet for at behandle. De lader være med at sætte sig ind i, hvad det er udtryk for, fordi de ikke forstår det,” siger Peter la Cour, der også har 10 års baggrund i hospitalspsykiatrien og fastslår, at folk må mene hvad de vil, men de må ikke være nedladende overfor ting, de ikke forstår.

Og det kan måske være svært at forstå, at religiøsitet har en positiv virkning på ens psykiske sundhed.

For depressionens vedkommende er der lavet undersøgelser omkring hvor hurtigt, man kommer sig. Man delte de deprimerede i tre grupper i forhold til,

hvor religiøse de var og så på hvor mange, der var blevet raske efter et år. Der var forskellen mellem de mindst troende og de mest troende 30 procent.

Hvem er jeg?

”Det man skal gøre er at give folk redskaber til at tumle med spørgsmålet: Hvem er jeg? Man skal ikke præsentere svar men svarmuligheder og gøre opmærksom på, at alt det her er tolkning og symboler. Og det er ikke sikkert, man kan nå det helt med udviklingshæmmede mennesker. Men man kan præsentere en række muligheder. Billeder og sprog,” siger Peter la Cour og fortsætter:

”Gudsbilleder handler om, at man er inkluderet alligevel - også selvom man er udviklingshæmmede. Man står i en relation, selv om man er helt for sig selv. Og hvad enten man tror det eller ej, er det for mange mennesker trøstefuld og en givende tanke.”

Ny forskning peger på, at jo bedre ens verdensbillede er skruet sammen og jo bedre integreret ens verdensbillede er, jo bedre er man i stand til at klare nye kriser. Det gør én robust.

”I Danmark arbejder vi ikke på et fælles sammenhængende verdensbillede. Vi overlader det til folk selv at finde ud af det. Vi tænker ikke ligeså meget over meningen med livet, som andre gør i andre lande. Vi lader som om, vi ikke skal dø. Jeg synes, det er fattigt, hvis vi ikke giver de udviklingshæmmede en valgmulighed til at vælge, hvad de selv synes,” siger Peter la Cour.

Han mener ikke, at man skal tvinge folk i kirke. Han mener heller ikke, at man skal tvinge folk til at læse Adam og Eva højt hver aften. Det skal vokse ud af en helhed. Ud af en åbenhed

omkring at man ikke har svaret. ”Pædagogerne må tage samtalerne i stedet for at lukke dem af. Hvis pædagogerne står ved, at de også har spekulationer, myter, beder en bøn, så smitter det,” siger Peter la Cour og fortsætter: ”Religion er en privat sag. Men man har ladet som om, at den var så privat, at man ikke kunne snakke om det. Meningen med det private er, at man skal vælge. Når jeg taler om religion, mener jeg, at det religiøse landskab i Danmark er broget og stort. Og så kan vi for øvrigt ikke komme udenom, at vi er Søren Kierkegaards fædreland og derfor lig med eksistentiel tænkning.”

Peter la Cour er Adjunkt og cand. psych.. Han er ansat som forsker ved Afdeling for Sundhedspsykologi, Institut for Folkesundhed og forsker specielt i forholdet mellem religion og helbred.

Religiøs Aktivitet er positivt korreleret med psykisk sundhed

- Større velbefindende
- Større håb og optimisme
- Større mål og mening
- Større selv-anseelse
- Bedre adaption ved sorg
- Større social support
- Mindre ensomhed
- Mindre depression
- Færre selvmord
- Mindre angst
- Mindre skizofreni og andre psykoser
- Mindre alkohol og stofmisbrug
- Mindre (ungdoms)kriminalitet
- Større ægteskabelig stabilitet

En bok for ungdom med lærevansker

Når du føler dig trist

af cand. psych. Line Rosenlund,
Videnscenter for Psykiatri og
Udviklingshæmning

Den norske organisation Tro og Lys - skrifter har udgivet et hæfte med titlen "Når du føler dig trist. En bok for ungdom med lærevansker", der henvender sig til unge mellem 14 og 25 år med udviklingshæmning. Hæftet fortæller i et letforståeligt sprog om de vanskelige og forvirrende følelser, man kan opleve, når man er på vej til at blive voksen.

Hæftet er tænkt som hjælp til selvhjælp og er beregnet til, at den unge selv kan læse det (eventuelt med hjælp fra sin mor eller far eller en omsorgsperson). Den unge får at vide, at det er helt almindeligt at føle sig nedtrykt og forvirret i perioder og støttes til at finde ud af, hvad der gør netop ham eller hende trist. Der er også forslag til forskellige ord, som beskriver denne følelse, for at gøre det muligt for alle at forstå hæftet.

Den unge opfordres til at tale med sine venner, og der er forskellige forslag til, hvad der kan hjælpe på humøret (fx at lave noget, man godt kan lide, motio-

nere eller lytte til god musik), og hvordan man kan forebygge at blive nedtrykt igen. Der er også forslag til, hvordan den unge kan blive mere klar over sine følelser og udtrykke dem, måske ved at tale om dem eller male eller spille musik.

Hæftet fortæller også den unge, at hvis det er noget, der står på i længere tid (så man kan have mistanke om en depression), skal han/hun henvende sig til sin læge. Hæftet kommer med eksempler på, hvordan man kan opleve symptomer på depression (fx "Måske oplever du, at nu er det virkelig slemt, og ingenting hjælper" eller "Måske har du ikke lyst til mad eller måske spiser du for meget, specielt mad, du godt kan lide"). Der opfordres også til at søge støtte hos nogle voksne, man stoler på, ligesom der er henvisninger til forskellige hjemmesider og telefonrådgivninger.

Hæftet "Når du føler dig trist" er en norsk oversættelse af en engelsk udgivelse. På grund af sproget er hæftet nok ikke egnet til at bruge som selvhjælpsbog i Danmark, men det kan give god inspiration til, hvordan man kan tale med den unge på vej til at blive voksen på en måde, som er letforståelig, men

samtidig respektfuld over for denne sårbare gruppe.

Tro og Lys er den norske afdeling af den internationale organisation Faith and Light, Foi et Lumière, som er en kristen organisation, der arbejder for at give udviklingshæmmede og deres familier en plads i kirken og i samfundet. Tro og Lys blev startet i 1971 af den canadiske filosofiprofessor Jean Varnier og den franske specialpædagog Marie-Hélène Mathieu. Den norske afdeling blev startet i 1990 af Aslaug Espe.

Tro og Lys arbejder for at opbygge stabile venskabsnetværk, som er åbne for alle: mennesker med udviklingshæmning, familiemedlemmer og andre. Grupperne består af omkring 30 personer. Målet er at komme til at kende hinanden, bruge tid sammen og støtte og tage vare på hinanden. Fællesskabet har som mål, at alle skal kunne finde sin plads og bidrage til fællesskabet. Tro og Lys vægter socialt samvær, måltider og bøn/gudstjenester med meget sang og musik. Hvis man har lyst til at vide mere om Tro og Lys, kan man se www.trooglys.no, hvor man også kan bestille hæftet.

Grænsen mellem tro og sindssyge

af journalist Mette Egelund Olsen, Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

Manden var skizofren og meget urolig. Han troede, han var Jesus. Sammen med præsten gik han ind i kirkerummet og op til alteret. Deroppe hang en figur af Jesus. "Se Jesus der", sagde præsten. Og lidt efter faldt manden til ro. For når Jesus var foran ham, kunne han jo ikke selv være Jesus. Og sådan kan kirken være med til at korrigere virkeligheden. Men hvor går virkelighedens grænse mellem tro og sindssyge? Og hvordan kan kirken rumme de sindslidende?

Præsten i eksemplet er hospitalspræst Anna Bojsen-Møller. Hun har de sidste 10 år arbejdet som præst på Psykiatrisk Hospital i Risskov. Hun har mødt mennesker i dyb krise. Hvor angsten har taget overhånd, hvor psykosen har forvrænget livet, hvor depressionen har kastet mennesket i dybet, og hvor troen er forsvundet. "Tvivl og tro hænger tæt sammen, og

det kan nemt gå fra det ene til det andet. Når man bliver prøvet og bliver syg, kan man opleve, at troen forsvinder. Så er det, at man kan tilkalde en præst. En præst der har en vikarie-rende tro. Og så er det, jeg siger: "... at selvom du ikke kan se det nu, så er du stadig Guds barn. Når du ikke holder fast i Gud, holder Gud fast i dig." "Hvordan ved du det," spørger de så

nogle gange, og jeg svarer: "Gud har sendt sin søn til verden for at være sammen med dem, der lider. Gud holder fast i dig," siger Anna Bojsen-Møller.

Kunsten at lytte

Meget af hendes arbejde består i at lytte og være tilstede for de klager, mennesket har.

"Klagen er vigtig. For deri ligger en trøst. Hvis man ikke tør klage til Gud, så kan præsten være en mellemmand. Præsten kan give håb. Tårer vander hjertet og er en forløsning. I forbindelse med angst og depression er det godt at høre en anden sige, at det går over. Du skal nok få det bedre."

Anna Bojsen-Møller forklarer videre, at man også kan være så syg, at man bliver psykotisk og tror, man er djævelen selv. At man er så uduelig og ond og slet ikke hører hjemme hos Gud.

"Så er det, at jeg minder dem om dåben. Om ritualer og korsets tegn, vi alle får som en beskyttelse. Og som betyder, at man ikke kan blive djævelen," siger Anna Bojsen-Møller.

Hun har kors, hun deler ud på de psykiatriske afdelinger. Kors hun mener giver patienterne en tryghed at have om halsen. Hun fortæller bibelhistorier, da det kan være vigtigt, når man er syg, at føle sig selv med i, hvad hun kalder for Guds lange historie. Et andet middel til tryghed er selve kirkerummet og bønner.

"Selvom man er psykotisk, kan man måske godt huske enkle ting som

Fadervor eller strofer derfra," siger hun og fortsætter:

"Religion er ikke sygdomsfremkaldende. Religion styrker sindet, og viden-skaben fortæller os, at det at have en religiøs tro fx giver færre sygdoms-tilbagefald. Det kan skyldes, at det giver en større tryghed ved at vide, at Gud passer på én. Det kan være dét at være del af en menighed, et fælleskab. Men der findes også frikirker eller sekter, som kan være farlige for mennesker, der er psykisk svage. Der kan være meget stramme regler, og sekter kan være fordømmende, og jeg ser indimellem mennesker blive indlagt fordi, de er raget uklar med deres sekt."

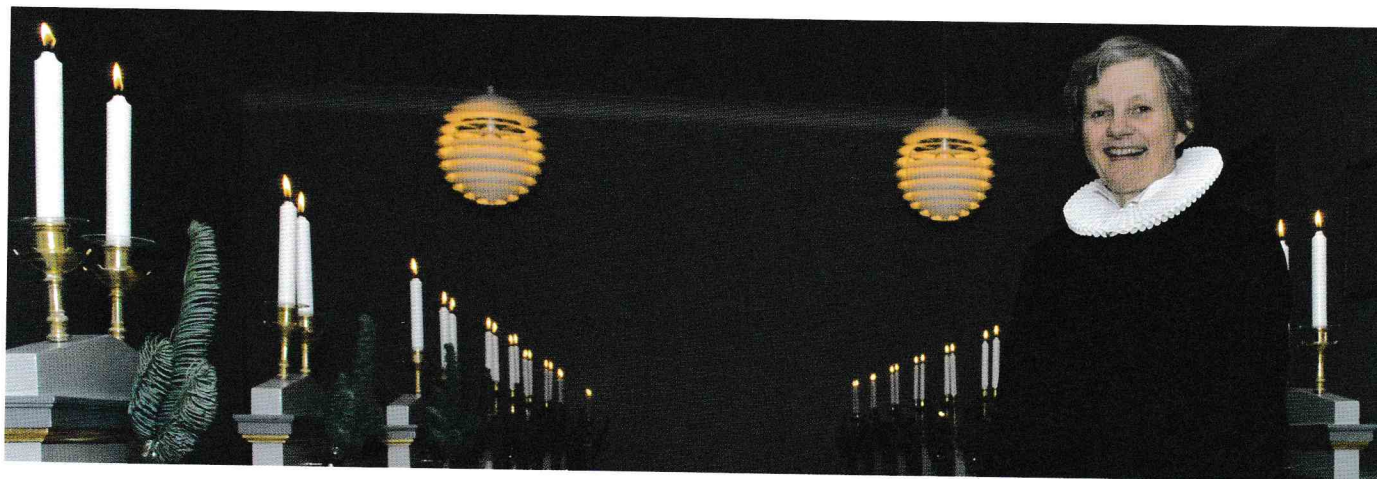
Som om

Men hvad så med religiøse syner? Er de alle udslag af sindssyge, eller er de en normal del af troen?

"Hvis man har syner, religiøse forestillinger, og det gavner én, så kan det godt være fra Gud. Jeg mødte engang en kvinde, der fortalte, at når hun skulle sove, var det som om, at Gud holdt hende i hånden. Men læg her

mærke til at kvinden sagde "som om". Det er anderledes, når et psykotisk menneske tror fuldt og fast på, at det er Gud," siger Anna Bojsen-Møller og fortsætter:

"Når der er altergang, og jeg siger, at Jesus er tilstede i blandt os i sit ord og i brød og vin, er det ufatteligt for fornuften. Og alligevel, så tror jeg på, at det er sandt. At han er usynlig til stede imellem os." Hun mener, at der findes meget selvmords-forebyggende i kirken. I salmerne bor megen trøst. Og trøst giver hun også, når folk har forsøgt at begå selvmord, og de tror, at Gud slår hånden af dem. "Så siger jeg, at Gud godt ved hvor slemt, de har det, men at Gud tilgiver. Der findes meget kognitivt i troen. I stedet for at fokusere på det negative i tankerne, så kan man vende det til positivt. Fx. kan man forestille sig, at man pakker de negative tanker i en lille pakke og lægger det op til Gud, og lader Gud arbejde på det i stedet for. Det er også sundt for alle at takke Gud. Alle har noget, de har været glade for. Bare det at vågne op om morgenen og have nye kræfter. Man kan sige, at det starter med klagen og slutter med takken," siger Anna Bojsen-Møller.

Religiøs overbevisning og vrangforestillinger

af overlæge i psykiatri, Aksel Bertelsen, Psykiatrisk Hospital, Risskov

Med de mange religioner, sekter og religiøse retninger man møder i dag, træffer man ofte på religiøse forestillinger, som kan være vanskelige at forstå, og som for udenforstående kan tage sig ud som udtryk for en sygelig forvrænget tankegang, altså som sindssygelige vrangforestillinger. Hvis man skal forstå det nærmere, må man gøre sig klart, hvad en sindssygelig vrangforestilling er.

I psykiatrien defineres vrangforestillinger som forkerte eller utrolige forestillinger, som fastholdes med urokkelig overbevisning til trods for beviser herimod eller for hvad alle andre tænker, og som ikke deles af andre med samme religiøse eller kulturelle baggrund. Hvis man derfor her i landet i dag træffer et menneske, der er urokkeligt overbevist om at jorden er flad, vil det være en vrangforestilling, da

der næppe er nogen andre, der deler denne overbevisning.

Jorden er flad

Hvis man i en indfødt landsby på Ny Guinea uden kontakt med civilisationen træffer et menneske, der er overbevist om at jorden er flad, vil det ikke være nogen vrangforestilling, fordi vedkommende vil dele denne overbevisning med alle beboerne i landsby-

en. Det samme ville have været tilfældet herhjemme for 500 år siden, i middelalderen, hvor man ikke vidste bedre. En forestilling skal derfor altid bedømmes i forhold til de kulturelle og religiøse forhold, hvori den optræder. Religiøse overbevisninger er således ikke vrangforestillinger, når de deles af andre med samme tro og udgør en del af trosindholdet i den pågældende kirke eller religion.

Fanatisme

Overbevisningen kan fastholdes med stor intensitet, men dette gør den ikke til en vrangforestilling. Når fanatiske muslimske selvmordsbombere ofrer deres liv i hellig krig ud fra en overbevisning om, at det giver dem adgang til Paradiset, er dette ikke nogen vrangforestilling, fordi de deler den med andre ligesindede. Den religiøse overbevisning vil kun kunne være en vrangforestilling, når den ikke deles af andre i samme religiøse sammenhæng eller kultur, men er en helt privat og speciel overbevisning hos et enkelt menneske, ude af takt med nogen kendt trosretning eller religion.

Guddommelige budskaber

Det kan imidlertid undertiden være svært at afgøre, hvornår det drejer sig om en religiøs overbevisning der er så afvigende, at den har karakter af en vrangforestilling. Det kræver et nøje kendskab til de mange forskellige religiøse trosretninger, for at man kan vurdere om en sådan overbevisning ikke er i overensstemmelse med en påstået trosretning.

Patienter med psykotiske sindslidelser har undertiden religiøse vrangforestillinger. Da de samtidig ofte ikke kan erkende, at de er syge, vil de henvise til, at deres religiøse overbevisning svarer til en trosretning, som de bekender sig til. De kan fx påstå, at de har modtaget guddommelige budskaber med en hellig kaldelse og særlige evner til at helbrede på mirakuløs vis. Hvis de ikke tidligere har vist religiøs interesse, ikke er kommet i nogen kirke eller menighed, må man mistænke religiøse vrangforestillinger. Hvis

de derimod tilhører og kommer meget i fx Pinsekirken, kan det meget vel være et led i deres religiøse udvikling og ikke nogen vrangforestilling. Man må nøje undersøge, om det er i overensstemmelse med deres trosretning, og her kan det være nødvendigt at spørge personer med indgående kendskab til den pågældende retnings tros-lære, fx prædikanter eller lærere fra trosretningen.

Vrangforestillinger

Undertiden kan personer med sådanne afvigende overbevisninger danne udgangspunkt for nye sekter, hvis de opnår følgeskab af andre mennesker, der lader sig overbevise om rigtigheden af forestillingerne.

Der kan da opstå en situation, hvor man kan diskutere om forestillingerne kan opfattes som vrangforestillinger. Det har ofte karakter af psykisk smitte, hvor dominerende ledere med stor udstråling kan overbevise svage og godtroende medmennesker om rigtigheden af deres vrangforestillinger, sommetider med fatale følger. For nogle år siden fulgte en sådan gruppe deres leder i døden ud fra en overbevisning om, at de måtte begå selvmord for at kunne blive optaget i et rumskib, der nærmede sig jorden.

Når man i dag møder sådanne specielle overbevisninger, står man sig derfor ved ikke at være for godtroende men at undersøge, om de passer med nogen kendt trosretning.

Politikens "Håndbog i verdens religioner", "Gads Religionsleksikon" eller tilsvarende oversigter om forskellige trosretninger kan her være til stor hjælp.

De fire store religioners syn på udviklingshæmning

En skam, en gave eller bare noget man lever med?

ViPU-Viden har undersøgt, hvordan de store religioner opfatter et handicappet menneske, og hvordan man i hverdagen forholder sig til et handicap

af informationsmedarbejder Dorte Eifer,
Videnscenter for Psykiatri og
Udviklingshæmning

Respekt for alle mennesker

Indenfor mahayanabuddhismen har man den opfattelse, at alle levende væsener, både mennesker og dyr har buddhanaturen, der ligger i alle som en kim eller et potentiale for at opnå buddhatilstanden. Dette giver en bevidsthed om at være en buddha i sit inderste væsen, hvilket kan være en kilde til selvspekt og værdighed. Dette giver også en tendens blandt buddhister til at betragte andre mennesker og væsener med respekt som ligeværdige. Ifølge buddhismen har et handicappet menneske samme mulighed som alle andre for at udvikle sig livet igennem. Buddhanaturen kan afdækkes ved at man træner sit sind, hvilket er noget der er vigtigt i buddhismen. Fx gennem meditation eller ved at recitere et mantra eller bønner, hvilket anses for at være til gavn for en selv og omgivelserne. Det giver en stor værdighed og kan modvirke følelsen af isolation.

Det hellige liv

Indenfor jødedommen har man den

opfattelse, at menneskelivet er helligt og ukrænkeligt. Enhver nyttetænkning i forhold til liv og menneskers værd er en af de største synder, man ifølge jødedommen kan begå. En jødisk tolkning af et handicap, kunne derfor være at mennesker der ikke er handicappede, er forpligtede til at gøre det handicappede liv til et godt liv.

Livet er bestemt af Allah

Indenfor islam ser man med respekt på alle mennesker, også det handicappede menneske. Man har den opfattelse, at alt er bestemt af Allah, og at der er en guddommelig visdom bag enhver prøvelse. Allah giver altså nogle mennesker mindre forudsætninger og nogle mennesker større forudsætninger for at klare sig og dermed også for at skulle stå til ansvar. Er man fuldt funktionsdygtig, er man fuldt ansvarlig. Er man mentalt svag, er man i lige grad med proportionen af svaghed mindre ansvarlig. Derfor har man ifølge koranen pligt til at tage sig af de svage og give dem omsorg, hvilket muslimsk historie også viser, at man har gjort.

Kristendom

Indenfor kristendommen har man også den opfattelse, at det handicappede menneskes liv er lige så værdigt som

andre liv. Men da kristendommen gennem tiderne er blevet opfattet som et moralsk system, der garanterer, at det går de gode godt og de dårlige dårligt, har handicap og andre sygdomme været anset som skamfulde og selvfor-skyldte. Omvendt kan man også, for så vidt som et handicap opfattes som en lidelse, fortolke lidelsen som en gave i kristen sammenhæng, fordi et liv i Kristi efterfølgelse er et "liv i trængsel". Lidelsen åbenbarer Jesus. Men vigtigst er Det Gamle Testaments bud om næstekærlighed, som i den grad har præget kristendommen ("Du skal elske din næste som dig selv", matt. 22,39).

Næstekærlighedsbudskabet rummer en indbygget forpligtelse til at værne om de svage.

Handicap i hverdagen

Der er ingen væsentlig forskel på, hvordan man i de forskellige trossamfund i Danmark håndterer udviklingshæmning. Alle de adspurgte mener, at man indenfor deres religion vil gøre brug af de muligheder for hjælp, som samfundet tilbyder, og man lever med handicap på linje med, hvad alle andre gør.

Kilde:

Spørg om religion på www.religion.dk

Forskningsoverblik

Religiøsitet

Kan man mon forske og lave undersøgelser omkring mennesker med udviklingshæmning og religiøsitet? Dette var spørgsmålet bag en søgning foretaget i artikeldatabasen PsychInfo på ordene religiousness/religiosity og mental retardation. I alt fremkom der 157 referencer.

af cand. psych. Line Rosenlund,

Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

At religiøsitet og tro er almenmenneskelige fænomener blev illustreret ved, at en række lande var repræsenteret. Det var USA og Canada, Storbritannien og Irland, Tyskland, Schweiz og Nederlandene. Herudover også Polen, Israel, Kroatien, Libanon, Bangladesh, Sydafrika og Ghana. Altså en række forskellige kulturer.

Accept eller skyldfølelse

En overskrift for en del af undersøgelserne og artiklerne kunne være, at forståelsen af udviklingshæmning afhænger af religiøse og kulturelle fællesskaber.

Dette er blandt andet blevet undersøgt ved at se på sammenhængen mellem accept af eller skyldfølelse over at få et barn med udviklingshæmning og forældrenes religiøse og kulturelle baggrund. Man har også undersøgt om religiøsitet påvirker forældrenes holdning til spørgsmålet om værgemål for voksne med udviklingshæmning.

En del undersøgelser beskæftiger sig også med, hvordan forældrene henter styrke i deres tro til at klare de udfordringer det at have et barn med udviklingshæmning byder på.

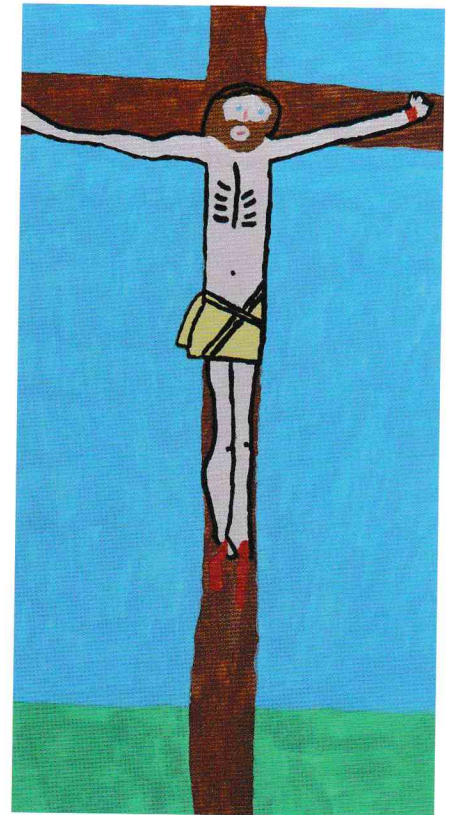
Et eksempel er en interessant artikel,

der stiller spørgsmålet "The child that was meant?" or "Punishment for sin?". Kun ganske få undersøgelser har imidlertid beskæftiget sig med betydningen af personalets holdninger til religion og tro. Derimod er der en del undersøgelser, der ser på forskellige religiøse subkulturer. Det gælder særligt jødiske kulturer, nogle undersøgelser af afro-amerikanske og spansk-talende subkulturer i USA og en enkelt om amish-folket.

Forståelse af Gud

En anden overskrift er de udviklingshæmmedes egen religiøsitet. Under denne har man undersøgt udviklingshæmmedes forståelse af Gud, og muligheden for at religiøsiteten kan være en copingstrategi for mennesker med udviklingshæmning (hvor de kan finde styrke i, at der er en højere mening med de besværligheder, de oplever). Man har også set på, om de voksne med udviklingshæmning, som bor i bofællesskaber, har mulighed for at praktisere deres religion - både i bofællesskabet og ved at have mulighed for at kunne gå i kirke.

Nogle har set på religion som en vej til personlig udvikling, der er blevet glemt, når det gælder mennesker med

udviklingshæmning. Man har også set på, hvordan man kan tilrettelægge religionsundervisning for denne befolkningsgruppe.

Indstillinger

En tredje overskrift kunne være indstillingen til mennesker med udviklingshæmning inden for den almindelige kirke. En hel del undersøgelser og artikler beskæftiger sig med præsters viden og tanker om mennesker med udviklingshæmning. Man har blandt andet beskæftiget sig med, hvordan man kan tilgodese mennesker med udviklingshæmning inden for de almindelige kirkelige samfund. Man har også set på, hvordan gudstjenester kunne tilrettelægges.

Konfirmation

Den store dag...

af Cand. Comm. Søren Kristoffersen, Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

I dag skal vi høre historien ” Da havet trak sig tilbage”, siger sognepræst Else Marie Hoffmeyer til de tre drenge, der sidder i skæret af de tre stearinlys, som de hver især lige har tændt. Lysene markerer starten på dagens konfirmationsforberedelse og starten på det nye år, der snart starter i kirken. Else Marie går hen til den runde tavle, der markerer kirkeåret. ”I kirken starter året ved den første søndag i advent”, forklarer hun. ”Det er jo på søndag, ved I nok. Det er derfor, vi sætter lys i adventskransen og tænder et lys hver søndag i advent op til jul”, siger Else-Marie Hoffmeyer. Drengene sidder lidt uroligt på stolene

og kigger op på præsten. De har lidt svært ved at koncentrere sig. De vil hellere høre dagens historie. De snakker fnisende om, hvem af pigerne henne i skolen, de vil giftes med, og om Brøndby kan vinde over den russiske bjørn. Det banker på døren. Det er en lærer, der lige vil sikre sig, at drengene nu også er gået til præst. Drengene, Steffen, Morten og Jonas går i skole i specialundervisningscentret, som ligger lige i nærheden af Vejen Kirke. Else Marie sætter sig ned og åbner ”Alle børns bibel: Det største for de mindste” af Johannes Møllehave. Else Marie læser i en andægtig tone, og drengene bliver helt stille.

Bibelhistorie

”Kirken har plads til alle, og kirken kan rumme alle livets store spørgsmål”, siger sognepræst Else-Marie Hoffmeyer og fortsætter: ”Derfor er det også vigtigt, at vi inviterer mennesker med udviklingshæmning ind i kirken. Der er meget, vi mennesker ikke kan forstå. Der er mange, der tvivler på biblens ord. Derfor kan man jo heller ikke forlange, at mennesker med udviklingshæmning kan forstå alle biblens udlægninger af livets forhold”. ”Mine konfirmander skal ikke bekræfte dåben. De skal ikke sige ja til noget, de ikke forstår”, siger Else-Marie Hoffmeyer. ”Tværtimod - det er Gud

der siger ja til dem. Det er Gud, der bekræfter dåben. Gud tror på konfirmanderne”.

”Vi forbereder os grundigt til den store dag, hvor de unge med udviklingshæmning skal konfirmeres. Med lidt hjælp kan de sige trosbekendelsen, som bekræfter konfirmationen. De skal kende ritualerne omkring konfirmationen, de skal være fortrolige med kirkerummet og de sange der skal synges på dagen. De skal føle sig trygge ved præsten. Det gør vi meget ud af”, forklarer Else-Marie Hoffmeyer. ”Husk det er en stor dag. Drengene her glæder sig ligeså meget til at blive konfirmeret, som deres normale søskende gør.

Fast struktur

Undervisningen har en fast struktur og bliver tilrettelagt med henblik på konfirmandernes intellektuelle niveau. Holdene sammensættes af lærerne fra undervisningscentret. De kender børnene, og ved hvordan de fungerer sammen, så der ikke opstår for mange kon-

flikter. Undervisningen skal helst være afvekslende. Konfirmanderne kan ikke holde koncentrationen så længe af gangen. Kunsten er at skabe afveksling uden forvirring, samtidig med at der skal være en mening med forløbet.

Forskellen på tjener og slave?

”Gud førte sit folk ud af Ægypten. Om dagen gik han foran dem som en støvsky, og om natten gik han foran dem som en ildsøjle, og han ledte dem til havets bred. Men kongen sendte sin hær efter det jødiske folk. Og Guds folk blev bange, da de stod ved det Røde Hav. Den Ægyptiske hær var ved at drive dem i havet”, læser Else-Marie Hoffmeyer. Drengene sidder optaget og lytter. Hun fortsætter: ”På den ene side blev de trængt af soldaterne, på den anden side af det Røde Hav. Moses sagde: ”Vær ikke bange. Gud passer på os”. Else-Marie Hoffmeyer kigger op fra bogen og forklarer drengene, at Guds folk var holdt som slaver hos den Ægyptiske konge. En af drengene spørger, om en slave er en slags tjener.

”Nej - en tjener får løn for sit arbejde”, siger Else-Marie Hoffmeyer. ”En slave er ligesom en hund, der har en ejer. Den Ægyptiske konge ejede Guds folk”, forklarer Else-Marie Hoffmeyer. Drengene snakker, og samtalen foregår i en afslappet tone og ender med en snak om holdopstillingen hos Brøndby. Morten mener, at Casper Ankergren og Morten Skoubo nok skal blive klar og vinde kampen mod den russiske bjørn.

Musik og sang

Sammen med præsten går de tre konfirmander over til organisten Henriette Spengler i kirken. Her lærer de nogle sjove sange og hører historier om kirken. På den måde bliver timen med præsten og organisten til en spændende oplevelse, og tiden går rigtig, rigtig hurtigt. Der bliver sunget højt, mest af organisten og præsten, da Henriette sætter sig hen til orglet og spiller. Man kan allerede fornemme stemningen af konfirmation og forestille sig flotte kirkeproppet med konfirmandernes familier og venner.

Konference om sorg og udviklingshæmmede

Sorgen kan ramme os alle

af fotojournalist Hanne Engelstoft,

Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

*”Det skulle komme om dagen, ikke om natten
Det kommer mange mareritt om natten
Slik at jeg våkner, våkner av det
Tenk om jeg dør nå av sorg og av smerte*

*Det kommer om natten, de vonde tankene
Det kommer om natten, de vonde tankene*

Tenk om jeg mister mine venner”

HANNE MATHIASSEN

En solbeskinnet tirsdag i oktober havde Netværksgruppen Kirken og Udviklingshæmmede på Bornholm, samlet omkring 180 deltagere, til en konference om sorg og sorgarbejde med udviklingshæmmede mennesker.

Lokalet blev langsomt fyldt op med dagens tilhørere. Efter at initiativtager Karen Kuhre, LEV's repræsentant i netværksgruppen, bød deltagerne velkommen, fyldtes lokalet af en utrolig sangstemme og en musik, der satte folk i den rette stemning til dagens emne. Den norske integreringskonsulent Einar Sands foredrag blev indledt med dette stykke musik, der havde tekst af Hanne Mathiassen, en 31-årig udviklingshæmmede norsk kvinde. Einar Sand fortalte kort om sig selv.

Han er ansat af den norske kirke i det, man kalder 6. bispedømme som integrationskonsulent for psykisk udviklingshæmmede mennesker. Einar Sand har en søn på 25, der er autistisk og døv.

Einar Sand havde slet ikke forestillet sig, at han skulle arbejde med udviklingshæmmede og sorg. Han blev ansat i 1997. De udviklingshæmmede, han talte med, kom til at bestemme, at han skulle arbejde med sorg, for det var det, de ville tale med ham om.

Derfor har han siden 1997 udelukkende beskæftiget sig med udviklingshæmmede og sorg. Den norske integrationskonsulent fortalte om forståelsen for sorg og død. For bare 13 år siden havde mange den holdning, at udviklingshæmmede mennesker ikke kunne føle sorg.

”Det, der gør arbejdet med udviklingshæmmede og deres sorg så vanskeligt er, at de ofte giver udtryk for deres sorg på mange andre måder end den direkte. Derfor kan vi, der gerne vil

hjælpe dem være nødt til at skulle mange omveje, før vi når ind til det, det drejer sig om. Følelsesmæssig hukommelse kan have sin helt egen udvikling. Det kan også forekomme, at udviklingshæmmede har det sådan, at den følelsesmæssige side af hjernen er veludviklet. Det er vigtigt, hvilken erfaring man har med f.eks. døden.

Fortrængt sorg kan lukke for kontakt. Det er vigtigt at nå frem til at kunne mindes uden den store smerte. En velbearbejdet sorg kan give ny energi og nyt livsmod og ny glæde" fortæller Einar Sand. Han siger videre: "Indtryk der kommer til udtryk, kommer ikke til nedtrykthed".

"Jeg har ofte været udsat for, at det var personalet på bostederne, der var den største hindring for, at de udviklingshæmmede ikke kunne bearbejde deres sorg", sagde Einar Sand.

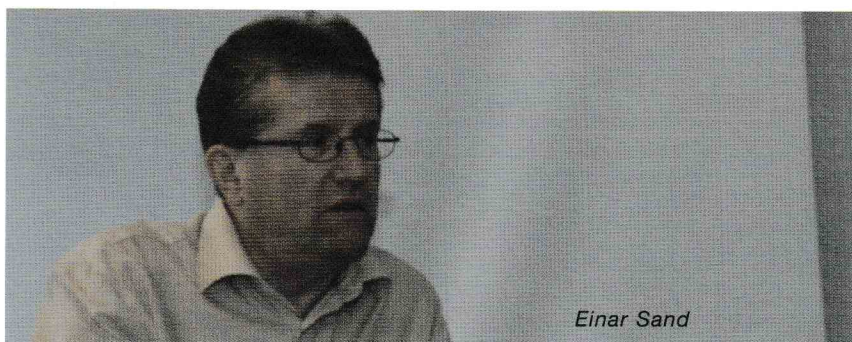
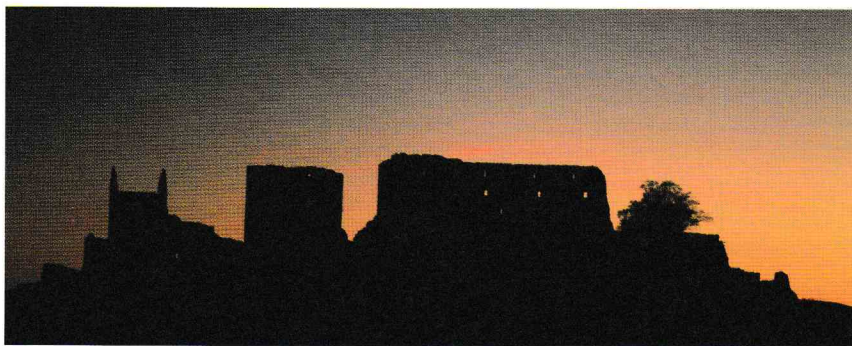
Døden kan ikke forklares, den må erfares.

Når man beskæftiger sig med den mere videnskabelige del af sorgen, er de fase-opdelte kriseteorier ikke længere aktuelle.

Målet med arbejdet med sorgen er, at den udviklingshæmmede skal kunne leve med sorgen - ikke i sorgen.

"En udviklingshæmmede kvinde sagde engang til mig efter et langt sorgforløb: Han er væk derude - men han er ikke væk inden i mig".

Alle tilhørere fik indblik i den store erfaring og viden, som Einar Sand har fra sit arbejde med udviklingshæmmede mennesker og deres sorg - tab. Da han afsluttede sit foredrag, var det til klapsalver fra de 180 deltagere.

Einar Sand

Frederikke Kjeldsen

Konference

Et kristent bosted for udviklingshæmmede

af fotojournalist Hanne Engelstoft,
Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

Skærvebo er et bosted for 18 beboere med udviklingshæmning. Bostedet ligger i Løsning nær Vejle og har eksisteret i 6 år.

Institutionen er en selvejende institution under Kristelig Handicapforening.

Bostedet har fået nyt forstanderpar den 1. oktober i år. Jonna og Steen Andersen, der tidligere har bestyret Mørkholdt camping. Jonna er uddannet socialpædagog, og Steen er altnulig - uddannet og har lavet rigtig meget forskelligt. De er begge indremissionske, og troen har været med til at gøre dem kvalificerede til stillingerne som forstanderpar på Skærvebo.

Når man er knapt så vidende om, hvad den indremissionske tro er og har et indre billede af, at mennesker der tilhører denne tro, er tillukkede, tilknapede og altid i sort tøj, så bliver man noget overrasket ved synet af Jonna og Steen Andersen. De er ikke i sort, ikke tillukkede og ser ikke spor alvorlige ud. Det modsatte er faktisk tilfældet.

De er begge smilende imødekommede og griner meget. Det eneste der kan lede en hen på, at de er troende, er deres gode nærvær, ro og den direkte kontakt, de har til den, de taler med.

Hvad er forskelligt fra det her bosted og så et ikke kristent bosted?

”Vi er forstandere her, og det betyder, at vi også bor her. Beboerne er rigtig glade, for at vi bor her. Flere giver udtryk for, at de ofte kigger over til os, og at det gør dem glade, når de kan se, vi er derovre. Jeg tror det giver dem tryk”, forklarer Jonna.

Bostedet har tilrettelagt deres tid så, det altid kan lade sig gøre, at beboere, der har lyst, kan komme i missionshuset eller i kirke.

”Vi har 25 ansatte, og de skal alle være i stand til at holde en andagt. Det foregår ved, at man læser en bibeltekst og beder en bøn. Der bliver afholdt andagt hver aften inden aftenmaden, og alle

beboere har i øvrigt faste pladser, de skal sidde på. Der er kun en religiøs handling før aftenmåltidet. De andre måltider indtages uden bøn. Det er også beboernes eget valg, om de vil i kirke. Som regel vil halvdelen med”, fortæller forstander Steen Andersen. På Skærvebo går man meget op i at det er beboernes hjem. Det betyder, at man altid banker på, når man går ind til en beboer. Beboerne har stor medindflydelse på beslutninger, der skal tages på institutionen. Men selvom forstanderparret er indremissionsk, er det også tilladt at nyde et par glas vin til sit måltid. Man vil bare ikke have, at nogen drikker så meget, at det tenderer af misbrug.

De Frivillige

På institutionen har man også 15 - 20 frivillige. Det betyder, at det kan være en frivillig, der følger beboeren til svømning eller i kirke. De frivillige kommer fra kirkens forskellige sammenhænge. ”Vores beboere er rigtig glade for de frivillige. Vi har en frivillig, der er fyldt 65 år, og hun får status som en slags bedstemor. De frivillige er i alle aldre og det betyder, at er der et eller andet arrangement, en beboer har lyst til at deltage i, kan det næsten altid lade sig gøre”, forklarer Jonna Andersen.

Gud betyder alt for mig

Ruth Johnsen er en 46 år gammel udviklingshæmmet kvinde. Hun flyttede ind på Skærvebo i 1999. Før hun kom her, havde hun boet hos familien og alene.

"Jeg har det svært, når der sker forskellige ting i livet, ændringer og nye ting er svære for mig", fortæller Ruth, og derfor skal hun bo et sted, hvor hun kan få hjælp til det, der er svært for hende.

"Gud betyder alt for mig", udtaler Ruth Johnsen og fortsætter: "Jeg har også bedt Jesus om en ny sofa, den gamle får jeg ondt i ryggen af, og jeg ved i hvert fald, at det ikke er Guds vilje, at jeg skal have ondt i ryggen".

"Gud hjælper mig med, at mine kam-

merater er søde ved mig".

Ruth arbejder i en kantine. Hun tænker, at der er andre, der beder for hende, så det gør ikke så meget, hvis hun selv glemmer en bøn i ny og næ.

"Mine forældre er kristne, og da jeg var barn, kom jeg i søndagsskole. Jeg bander aldrig - man kan jo kalde på djævelen, når man bander", fortæller Ruth med en alvorlig mine.

Kirken betyder også meget for Ruth.

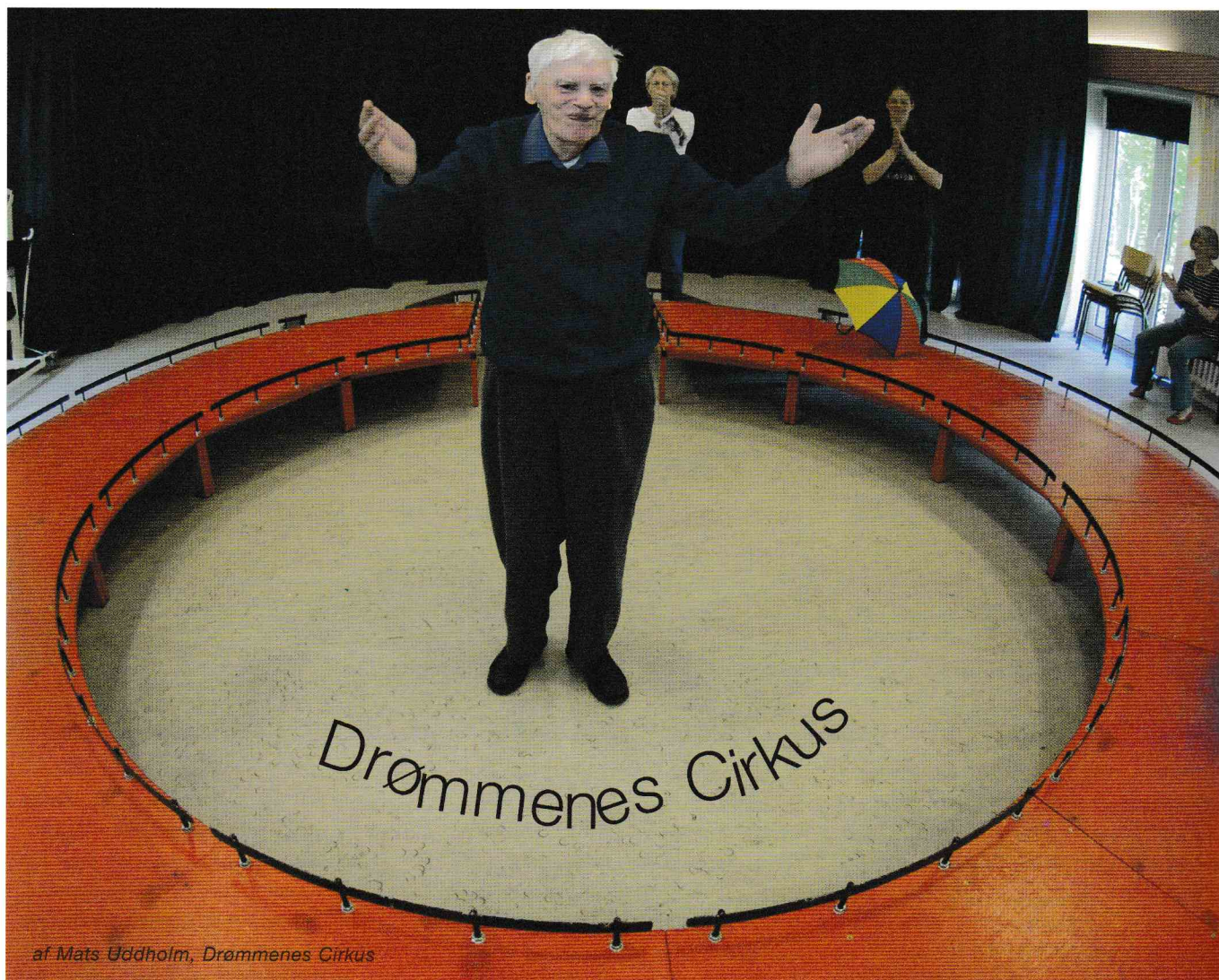
"Det er så dejligt at komme i kirke, fordi han altid siger det rigtige. Der er et fællesskab som man mærker, ved at mærke varmen. Vi synger også. Der var engang en missionær der sagde, at jeg havde en skøn stemme".

Julen betyder også meget for Ruth og

hun siger om den: "Julen er så køn og så får man nødder, småkager og gaver". Ruth holder jul hos en søster, men Ruth kommer ikke i kirken juleaften for, som hun siger: "Det kan vi jo ikke, for der kommer alle gæsterne jo, men vi ser det i fjernsynet".

Ruth mener, julen er den bedste religiøse højtid, alle de mennesker hun er sammen med er kristne og det synes hun er rart.

"Det er godt at bo på Skærvebo fordi man bliver hjulpet til at gå i kirke. Det er dejligt at være her, folk er venlige søde og kærlige, der er en dejlig varme her. Jeg bor jo her, fordi jeg er kristen", slutter Ruth Johnsen.

af Mats Uddholm, Drømmenes Cirkus

Drømmenes Cirkus er en ny-cirkus skole der er rettet mod mennesker, der på grund af et omfattende handicap, har meget specielle forudsætninger for at gennemgå en uddannelse. Skolens navn hentyder bl.a. til, at det er gennem vore drømme, vi bygger vore forventninger om fremtiden.

Når vi forsøger at realisere vore drømme, går vi på opdagelse i livet, og selve opdagelsen bliver en del af meningen med det at leve. Med begre-

bet ny-cirkus vil vi sætte fokus på det æstetiske udtryk og de oplevelser, der kan danne grundlag for en meningsfyldt kommunikation.

Baggrund og vision

Idéen til Drømmenes Cirkus udspringer fra det mangeårige arbejde omkring totalkommunikation og leg med psykisk udviklingshæmmede, som Jan Lægdsmand har udført på Døgninstitutionen Sødisebakke i Mariager. I sommeren 2005 tog en lille gruppe musikere, skuespillere og undervisere initiativ til at følge op på Jans arbejde,

da der ellers var en stor risiko for at hans visioner og store viden skulle gå tabt. Denne gruppe udgør, sammen med Jan, det team der fremover vil udvikle og videreføre den legende tilgang til totalkommunikation under navnet Drømmenes Cirkus. Drømmenes Cirkus centrale aktører er dog de pædagoger som ønsker at inddrage og udvikle den æstetiske dimension i det specialpædagogiske arbejde.

Den første cirkusskole etableredes i 2005 af Gerda Sørensen og Hanne Nordstrøm på Sødissbakke. Skolen har p.t. 17 deltagere, hvilket har vist sig at fungere godt, selvom vi på sigt efterstræber at undervise i mindre hold. Til foråret 2006 vil vi påbegynde udvidelsen af virksomheden, hvor Drømmenes Cirkus forhåbentligt vil kunne etableres på flere institutioner i Jylland. Drømmenes Cirkus skal ikke kun forstås som en virksomhed og et specialpædagogisk tilbud. Vores ambition er, at Drømmenes Cirkus udvikles til et netværk, der ejes af de deltagende artister og pædagoger. Og ikke mindst vigtigt er det at, Drømmenes Cirkus også skal forstås som en kulturinstitution, hvor nye perspektiver på det at være menneske udvikles og kommer til udtryk.

Drømmenes Cirkus artistskole

Begrebet ny-cirkus definerer vi som en multikulturel udtryksform, hvor deltagerne f.eks. kan uddanne sig til dansere, musikere, cirkusprinsesser, klovne, skuespillere, gymnaster etc. Uddannelsen er dog ikke rettet mod en færdigdefineret artistrolle, som f.eks. en danser på den Kongelige Ballet,

men rollen vokser i høj grad frem ud fra den enkeltes forudsætninger og interesse. Vi vil således ikke prøve at kopiere kunstudtrykkene i den etablerede kultur, men give plads for nye unikke rollegestaltninger, der bygger på artisternes autentiske udtryk. På modsvarende måde er forestillingerne ikke et færdig produkt, der skal iscenesættes, men en idé, der vokser frem og tager form gennem den proces, som uddannelsen udgør.

Kortfattet kan konceptet Drømmenes Cirkus siges at rumme flere samtidige formål. For det første handler det om at styrke brugernes kognitive og emotionelle udvikling i forhold til deres selvudvikling, hvilket har en umiddelbar betydning for spørgsmålet om livskvalitet. Formålet er også at tilbyde en specialpædagogisk efteruddannelse for pædagoger, hvor den æstetiske tilgang til totalkommunikation både bygger på det kunstneriske håndværk og de pædagogisk psykologiske refleksioner. En for os særdeles vigtig pointe er desuden, at bidrage til at vor kulturs mangfoldighed og rummelighed styrkes. Ikke kun fordi det er berigende for os alle, men også fordi det er en tvingende nødvendighed, hvis vi ønsker at fastholde og udvikle en humanistisk og livsbekræftende kultur.

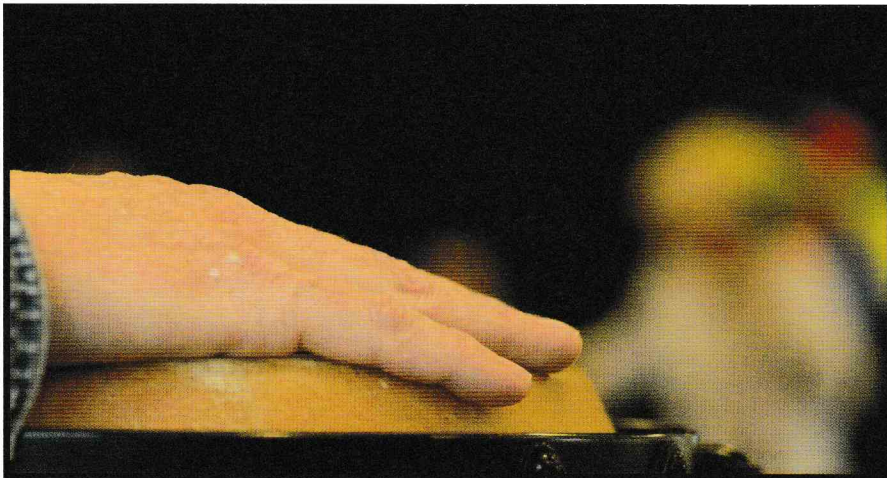
Det teoretiske afsæt bag Drømmenes Cirkus

Da konceptet hovedsagelig hviler på Jan Lægdsmands viden og erfaringer, har vi valgt at inddrage yderligere teoretiske og metodologiske tilgange for at udvikle flere perspektiver på det videre arbejde. I forhold til metode handler det bl.a. om dramapædagogis-

ke og musikpædagogiske traditioner og problemstillinger. Den pædagogisk psykologiske tilgang bygger overordnet på kulturhistorisk teori, hvor mennesket forstås som et kulturelt væsen i en historisk sammenhæng. Udviklingen og implementeringen af dette teoretiske perspektiv i Drømmenes Cirkus sker med udgangspunkt i Lev S. Vygotskijs teorier, og ikke mindst i hans diskussioner om bevidsthedens karakter. Andre teoretikere af central betydning er bl.a. Daniel Stern og Jerome Bruner. Omdrejningspunktet i vores refleksioner handler om menneskets agens, dvs. den enkeltes ejerskab til det at handle, udforske og sætte sig mål for sit liv. Selv om det skulle føre for vidt at komme ind på en mere indgående diskussion om den kulturhistoriske teori her, vil jeg give nogle få eksempler på hvordan denne tilgang genspejles i Drømmenes Cirkus.

Spørgsmålet om det psykiske handicap.

Spørgsmålet om hvordan "psykiske handicap" skal forstås, handler hovedsagligt om definitionsmagt. Vi mener at, det at være handicappet, ikke nødvendigvis behøver at blive forstået som et problem, men i lige så høj grad kan ses som en mulighed, en udfordring til at tænke og handle anderledes. I specialpædagogikken har der været en tendens til, at psykologien definerer pædagogikken. Vi ser psykologien som integreret i den pædagogiske teori, dvs. den pædagogiske psykologi, hvor spørgsmålet om det psykiske handicap diskuteres ud fra et pædagogisk perspektiv, dvs. i forhold til dannelse og opdragelse.

Lige så lidt som teorier kan overføres en tillempet praksis, kan de udtømmende forklare eller beskrive den komplekse virkelighed som det psykiske handicap er et udtryk for. Men teoriens opgave er jo heller ikke at foreskrive praksis, men at være et redskab med hvilket vi kan kvalificere vore refleksioner over praksis.

Teoriene bag Drømmenes Cirkus, skal heller ikke ses som et forsøg på at definere eller legitimere en bestemt praksis, men handler snarere om at kvalificere teoriene gennem erfaringer fra praksis.

Spørgsmålet om den psykiske udvikling

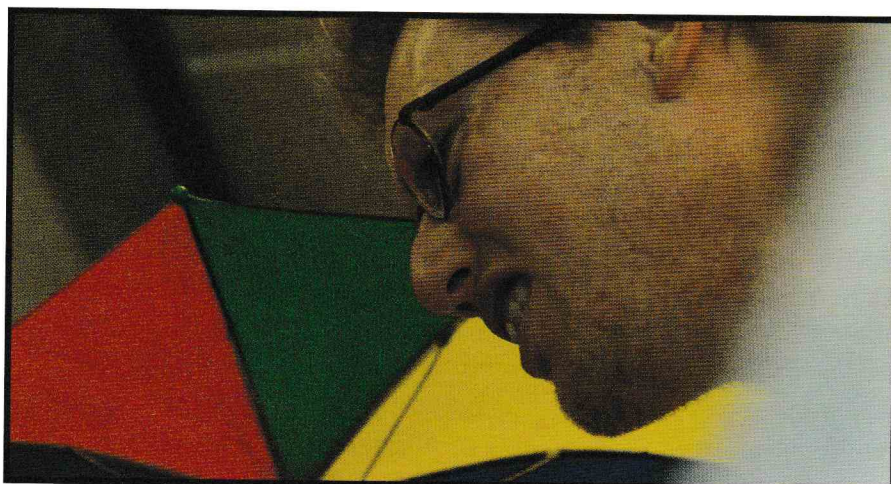
Et af kernepunkterne i den kulturhistoriske teori, er at menneskets bevidsthed udvikles gennem det, at sprog og tænkning smelter sammen i forskellige former for sproglig tænkning. Det der kendetegner den målgruppe vi arbejder med, er fraværet af et udviklet verbalt begrebsligt sprog, og dermed også forudsætningerne for verbal tænkning. Vores udgangspunkt er derfor at finde de sprogformer den enkelt har forud-

sætninger for at udvikle, og dernæst skabe situationer hvor dette sprog kan kobles til de autentiske erfaringer af verden. Herigennem skabes forudsætningerne for de refleksioner, der danner grundlag for videre selvudvikling. Ud fra ovennævnte tilgang er det ikke frugtbart at anlægge et udviklingspsykologisk perspektiv, hvor mennesket antages at gennemgå bestemte udviklingstrin. At man ud fra en bestemt psykologisk teori f. eks kan påstå, at nogen befinder sig modsvarende et - års udviklingstrin, siger mere om teorien bag udtalelsen, end om den person man udtaler sig om. Hvert menneske har potentiale til at udvikles til et unikt individ, og et omfattende psykisk handicap kan derfor også forstås som en mulighed for at udvikle nogle meget specielle talenter. Den pædagogiske professionalisme handler her om at kunne definere det enkelte menneskes aktuelle udviklingsniveau, og ud fra det tilrettelægge et udfordrende læringsmiljø som svarer til zonen for personens nærmeste udvikling. Drømmenes Cirkus kan forstås som et pædagogisk tilrettelagt læringsmiljø,

hvor vi mødes og udfordrer hinanden i legen.

Kommunikation af kundskab

Det er med hjælp af forskellige sprogformer mennesket kan kommunikere, dvs. skabe forståelse for sine intentioner, ønsker og behov. Og selv om alle mennesker er biologisk disponeret for at udvikle et sprog, kan denne sprogudvikling kun ske gennem interaktion med mennesker i dets omverden. Sprog handler dog ikke kun om kommunikation, men kan f.eks. også forstås som en gigantisk vidensbank med tanke på menneskelighedens samlede erfaringer og kundskaber. Uanset om denne viden findes i kunsten, håndværket eller videnskaben, er det nødvendig at tilegne sig disse sprog, hvis man ønsker at tage del i denne viden. For vores artister, der har store fysiske og psykiske handicap, mener vi, at det er vigtigt, at sprogudviklingen tager udgangspunkt i deres kropslige bevidsthed. Da deres sprog ofte ligger på et "forsynkretisk stadie", dvs. hvor forskellige sprogformer ikke samvirker i en helhed, vil vi vægte de æste-

tiske sprogformer, som tager udgangspunkt i det sansede og i den emotionelle refleksion. For pædagogen handler professionalisme her bl.a. om både at kunne magte den æstetiske kommunikation og den pædagogisk psykologiske metarefleksion. I vores koncept ønsker vi ikke at reducere nogen mennesker til at være brugere af Drømmenes Cirkus.

Tværtimod søger vi mod, at alle medvirkende defineres som aktører i den udveksling af kundskab, som gør at Drømmenes Cirkus bliver ved med at udvikle sig som artistskole, specialpædagogisk efteruddannelse og kulturinstitution.

Drømmenes Cirkus i et samfundsmæssigt perspektiv

At mennesket i forskellige sammenhænge tenderer at reduceres til et objekt er ikke noget unikt for vores tid. Men ligesom verden bliver mere global og differentieret, bliver vore livsbetingelser også mere komplekse og svære at gennemskue. Dette har selvfølgelig også konsekvenser for pædagogikken generelt, som både

kendetegnes af en større specialisering og en øget tværfaglighed. Dette betyder dog ikke at pædagogikken kan reduceres til et spørgsmål om teknik og metode. Spørgsmålet om dannelse og opdragelse har altid haft et formål, som er blevet formuleret ud fra nogle visioner om meningen med menneskets tilstedeværelse og samfundets udvikling. Her tilslutter vi os Lev S. Vygotskijs holdning om, at pædagogikken skal tage udgangspunkt i alle menneskers ret til delagtighed i livet. Vi mener, at alle mennesker har ret til anerkendelse i kraft af sig selv, og at pædagogikkens vigtigste mandat er at styrke menneskets agens, dvs. vores evne til at handle ud fra egne behov og interesser. Drømmenes Cirkus er således ikke kun en kunstnerisk kommentar og et professionelt tilbud, men også en politisk stillingtagen for den fortsatte udviklingen af det rummelige og multikulturelle samfund.

Drømmenes Cirkus

Drømmenes Cirkus er ikke et færdigt koncept, men skal forstås som et spe-

cialpædagogisk udviklingsprojekt, hvor ny viden genereres, dokumenteres og formidles. Dette kan kun realiseres i samarbejde med pædagoger i pædagogisk praksis. Vi har ikke et ønske om at genere en eksklusiv viden, der skal sælges som en vare på et marked. Vores vision er at Drømmenes Cirkus skal blive et netværk, hvor mennesker mødes fordi det er sjovt, giver mening og gør en forskel.

Selvom Drømmenes Cirkus kun er i sin spæde begyndelse, betyder det ikke, at det er historieløst. Tværtimod har idéen om et Drømmenes Cirkus vokset frem ud fra mange menneskers erfaringer, viden og visioner, og i takt med at Drømmenes Cirkus konstituerer sig og bliver større, er der plads til mange flere. En af vores vigtigste opgaver i den nærmeste fremtid er at organisere det forum, hvor interesserede pædagoger, forældre, kunstlærere, terapeuter, psykologer etc. kan henvende sig. Indtil videre er det mulig at kontakte undertegnede på kontakt@impro-produktion.com ligesom der findes en del information på www.impro-produktion.com.

Europæiske indtryk

af cand. psych. Line Rosenlund,
Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

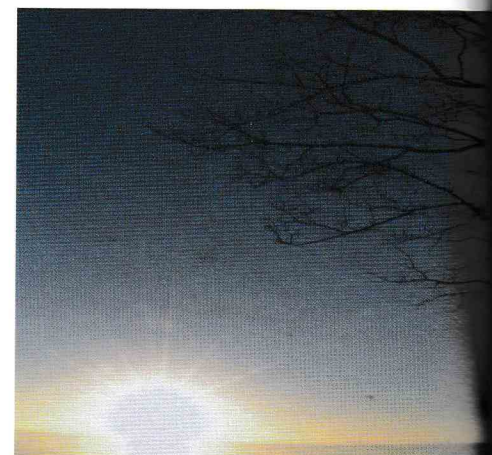
I dagene 6. til 8. oktober 2005 var Barcelona værtsby for MH-MRs store, europæiske konference, som afholdes hvert andet år. MH-MR står for Mental Health in Mental Retardation. Hvert andet år samles psykologer, psykiatere og andre, der arbejder med mennesker med udviklingshæmning og forskellige psykologiske og psykiatriske aspekter. Konferencen er en lejlighed til at dele sin nyeste forskning og tænkning med kolleger og selv blive inspireret.

For Center for Oligofrenipsykiatri havde psykiater, Ulla Jacobsen og journalist, Mette Egelund Olsen et indlæg på konferencen. Her refererede Ulla Jacobsen sine kliniske erfaringer med medikamentel behandling med Aricept af demens hos mennesker med Down Syndrom. Derefter viste de en meget stemningsfuld kortfilm, som følger en kvinde med Down Syndrom, Gerda, hvor man ser, hvordan demensens påvirkninger tiltager.

Forebyggelse bedre end helbredelse
En rød tråd gennem indlæggene på konferencen var en stigende opmærksomhed på, at forebyggelse af psykiske lidelser er en vigtig del i at fremme den psykiske sundhed for mennesker med udviklingshæmning. Eksempelvis holdt psykolog, William Gardner en workshop omkring depression og slog netop til lyd for, at man må se på risikofaktorer og forebyggende tiltag (og dermed samspillet mellem den udviklingshæmmede og omgivelserne). William Gardner gjorde opmærksom på, at det er problematisk, at der ikke er noget screeningsværktøj, som for-

ældre eller personale kan bruge rutinemæssigt. Dermed ser psykologen eller psykiateren først personen med udviklingshæmning, når situationen er blevet kritisk. Mange alvorlige adfærdsproblemer kunne undgås, hvis man genkendte tegnene på depression tidligt i forløbet. Psykologer og psykiatere kender de kognitive, affektive/motivationelle, adfærdsmæssige og somatiske tegn på depression, og dem må også det pædagogiske personale og forældre lære at kunne genkende.

I forhold til behandling er det vigtigt ikke bare at behandle enkelte depressive episoder hos den, det drejer sig om, men netop at have et mere langsigtet, forebyggende sigte. William Gardner er her fortaler for en helhedsorienteret, integrativ forståelse og en ressourcefokuseret tilgang. Den deprimerede skal eksempelvis ikke understøttes i den indadvendte, depressive tankegang, men i stedet få henledt sin opmærksomhed på positive tanker og rette opmærksomheden ud af. En positiv oplevelse udelukker en samtidig følelsesmæssigt negativ oplevelse. Håb er forventningen om noget ude i

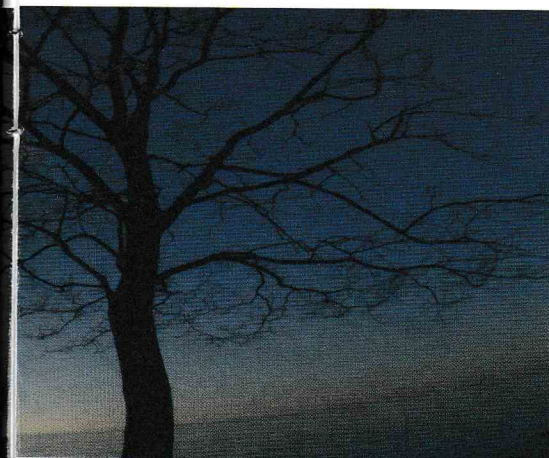
fremtiden, og det er nødvendigt at have håb for at komme væk fra håbløsheden. Håbet må gerne repræsenteres ved en konkret genstand; det er fremtiden, man repræsenterer. Det kræver imidlertid, at det man lover - og personen håber - faktisk sker, og det kræver tillid.

Forstås i sammenhæng

En anden rød tråd gennem mange af konferencens oplæg var vigtigheden af at have øje for relationerne mellem den udviklingshæmmede og hans/hendes omgivelser. Én formulerede det som, at "når man står op om morgenen, har man behov for at have ting at gøre, steder at skulle tage hen og nogen at gøre det sammen med". Ligeledes handlede en del indlæg om mennesker med udviklingshæmning og deres forhold til de forskellige samfundsmæssige sammenhænge, de indgår eller ikke indgår i.

Livsløbsperspektiv

Et tredje tema på konferencen handlede om forskellige livsfaser og -overgange.

Fra universitet i Wien kom psykolog, Germain Weber og talte om aldring og psykisk sundhed. Han påpegede, at ønsket om en god alderdom er universelt, og mennesker med udviklingshæmning kræver og har også krav på intet mindre end det.

Ud fra devisen "hvis du har planer om at blive gammel, kan du ikke begynde for tidligt", lagde Germain Weber op til at se på psykisk sundhed i alderdommen ud fra et livsløbsperspektiv. Også begrebet om livskvalitet (Quality of Life) blev inddraget, og det handler blandet andet om fysisk og følelsesmæssigt velbefindende, selvbestemmelse, mellemmenneskelige relationer, materiel velstand, personlig udvikling, social inklusion og rettigheder. Det er relevant at se på psykisk sundhed (som generelt defineres som fraværet af psykisk sygdom) for ældre mennesker med udviklingshæmning, eftersom der bliver flere af dem. Den forventede levealder (opgjort i 1996) for mennesker med udviklingshæmning er 72 år, hvilket er en markant stigning (til sammenligning var den gennemsnitlige levealder for en person med Down

Syndrom i 1929 9 år). Denne stigning i forventet levealder er også en meget mere markant stigning end i den resterende del af befolkningen.

Med den stigende alder kan der følge en række psykiske sygdomme. Vi kender til den øgede forekomst af demens blandt mennesker med Down Syndrom, men der er også andre sygdomme, som kræver medicinsk - og psykoterapeutisk behandling. Eksempelvis kan det blive særligt aktuelt med terapeutisk intervention i forhold til sorg- og tabsoplevelser, som kan forekomme hyppigere, når man selv og ens omgivelser bliver ældre. Det kan også være nødvendigt med terapeutisk hjælp i forhold til at komme til forståelse af, at man er blevet gammel og integrere ens oplevelser livet igennem, såkaldt life-review therapy.

Historiens betydning

I Danmark taler vi af og til om, at mennesker med udviklingshæmning bliver negligerede inden for psykiatrien. Dette er til dels historisk betinget. Det er også tilfældet i Østrig. Som indledning til en tværnational sammenligning af den psykiatriske betjening af mennesker med udviklingshæmning i Europa ridsede Germain Weber udviklingen i Østrig op. En interessant (og til dels nedslående) historie, som illustrerer, at hvordan, vi forholder os til mennesker med udviklingshæmning, er afhængig af det omgivende samfund. Under 2. verdenskrig i den såkaldte T4-aktion (kaldet sådan fordi den blev udtænkt på adressen Tiergarten 4 i Berlin) blev der udryddet 60000 mennesker (herunder psykisk syge og

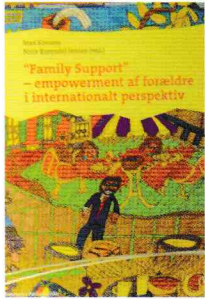
mennesker med udviklingshæmning), heraf 30000 alene i den nordlige del af Østrig. Helt op til begyndelsen af 1990'erne var der en indflydelsesrig læge i det psykiatriske system, som havde været med til disse processer. Først da blev han opdaget og sat fra bestillingen. På den måde har historien den dag i dag stadig stor betydning. Der er stadig en afstandtagen fra mennesker med psykiske lidelser og udviklingshæmning fra forældrenes side, og der er et politisk anspændt klima omkring disse emner.

I 2002 havde man en officiel begravelse af resterne af de mennesker, der blev brugt til eksperimenter, og i år er der blevet sat et tysksproget teaterstykke op, hvor skuespillerne spiller psykisk syge patienter på et hospital i "udryddelsesperioden". På den måde er kulturen også med til at bearbejde historien ved at forholde sig til den gennem kunsten. Germain Weber oplever også en ændring i lægeverdenen, og der er en ny generation læger på vej, som begynder at forholde sig kritisk til situationen for udviklingshæmmede og psykisk syge. Indtil videre er viden om psykiatri og udviklingshæmning i Østrig helt personafhængig, og der er behov for bedre uddannelse for psykologer, psykiatere og pædagogisk personale.

Politisk korrekthed

Næste gang konferencen afholdes bliver i 2007 i Kroatien, og til den tid bliver navnet et andet. MH-MR besluttede nemlig i forbindelse med årets konference for fremtiden at hedde European Association on Mental Health in Intellectual Disabilities, forkortet til EAMHID.

Videnscentret modtager bøger af psykologisk og pædagogisk karakter fra en række forlag. Bøgerne omtales i bladet og nogle vil lejlighedsvis blive givet en faglig anmeldelse.

Max Kreuzer og Niels Rosendal Jensen (red.)
"Family Support" - empowerment af forældre i internationalt perspektiv
 Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag
 Udgivelsesår: 2005
 338 sider · 340,00 kr.

Mona Burgdorf Herskind
Udviklingshæmning og brugerinddragelse - "det er mig, der bestemmer her...!?"
 Forlaget Udvikling
 Udgivelsesår 2005
 160 sider · 280,00 kr.

Bogen består af artikler af kendte nordiske og internationale forskere og praktikere inden for feltet "familiehjælp" - f.eks. Rye, Hundeide, Flaskas, L'Abate og Faureholm. Den spænder fra 'state of art'-artikler til belysninger af pædagogisk praksis inden for forskellige arbejdsfelter som mødrecentre, støtte til familier og familierådslagning m.v.

Læs mere på Danmarks Pædagogiske Universitets Forlags hjemmeside: www.dpu.dk

Brugerinddragelse er blevet et nyt kompliceret krav til de professionelle, som i høj grad bygger på skøn, og hermed bliver medarbejderne hver især et selvstændigt politisk, fortolkende led, som afgør, hvordan Servicelovens intentioner implementeres og omsættes i praksis. Det er interessant hvordan og hvorfor brugerinddragelse praktiseres - er det blot en ny mode eller trend, der kun indføres som en slags symbolik eller som et ydre lag færdig, der kun viser sig i ord og tale, men ikke påvirker kerneaktiviteterne og den daglige rutineprægede praksis?

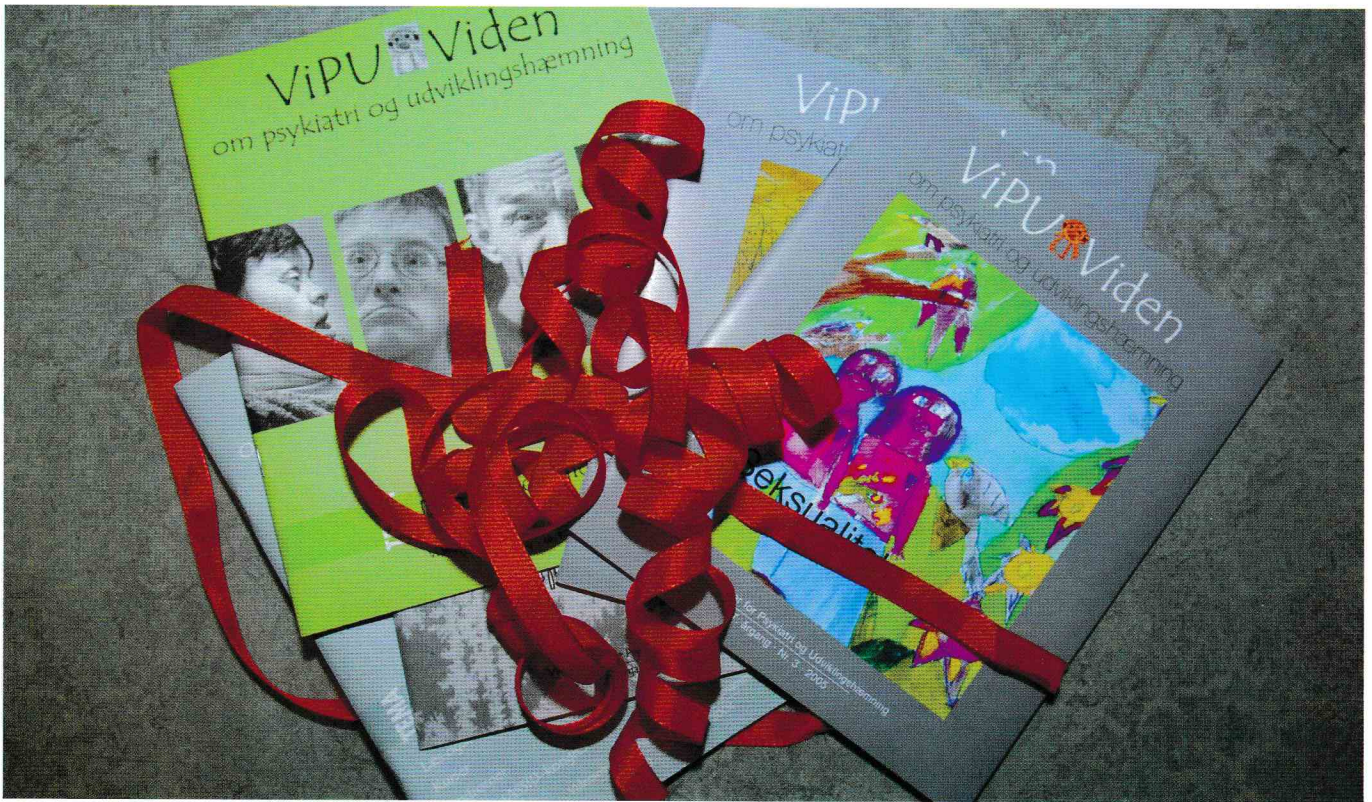
Marie Louise Knigge
MAD til forhandling - Udviklingshæmmede, livsstil og overvægt
 UFC Handicap 2005
 Kan rekvireres eller downloades hos: www.ufch.dk/

Børnebibelen - Genfortalt af Johannes Møllehave og illustreret af Susanne Krage
 Det danske Bibelselskab
 Udgivelsesår: 1996, 2002
 290 sider · 199,00 kr.

I en ny rapport fra UFC Handicap belyses sammenhænge mellem livsstil, overvægt og de særlige livsbetingelser, som er gældende for mange udviklingshæmmede. Rapporten bygger på kvalitative undersøgelser i fem forskellige botilbud, hvor konsulent og antropolog Marie-Louise Knigge, UFC Handicap har observeret og interviewet både personale, beboere og ledelse.

Bogen rummer alle de kendte fortællinger fra Bibelen, genfortalt af Johannes Møllehave og smukt illustreret af den danske kunstner Susanne Krage. 46 af Bibelens vigtigste beretninger genfortælles og hver beretning slutter med vers, der opsummerer, hvad historien egentlig handler om. En række af bogens vers er udgivet på cd'en "Dejlig er haven". Melodierne er skrevet og indsunget af kendte danske sangere, heriblandt Søs Fenger, Michael Falch, Elisabeth, Souvenirs og Lars Lilholt.

Årets julegave

Kære forstandere!

Her er den perfekte gave til jeres medarbejdere:
Tegn et abonnement på ViPU Viden,
en lærerig, oplysende og ikke mindst billig gave
til jeres dygtige medarbejdere:

Et års abonnement fås til den lille pris af 150,00 kr.
Ønsker du ikke at dine medarbejdere skal slås
om tidsskriftet når det kommer,
så kan du tegne et abonnement mere for 75 kr.,
det gælder hvis det skal sendes til samme adresse.

ViPU Viden

Center for Oligofrenipsykiatri

ønsker alle vore læsere af Vipu Viden en rigtig glædelig jul

Center for Oligofrenipsykiatri

Skovagervej 2 · 8240 Risskov · Telefon 77 89 29 90 · www.oligo.dk